

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้สมุนไพรในการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพของประชาชนในภาคกลาง จากนั้นจัดทำเป็นคู่มือสมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคกลาง และศึกษาผลการใช้คู่มือสมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคกลาง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มผู้สูงอายุจาก 10 จังหวัดๆ ละ 15 คน และสัมภาษณ์เจาะลึกจากหมอพื้นบ้าน 70 คน ประมวลผลข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์วิธีการบำบัดที่มีประสิทธิภาพและปลอดภัย จัดทำคู่มือฯ และศึกษาผลการใช้คู่มือฯ โดยการอบรมเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและอสม. คณะผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคกลาง

ตอนที่ 2 การจัดทำคู่มือสมุนไพรภาคกลางที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพ

ตอนที่ 3 ผลการใช้คู่มือสมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคกลาง

ตอนที่ 1 สมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพของประชาชนในภาคกลาง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จำแนกภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพไว้ 17 ปัญหา ได้แก่ เลือดจากบาดแผล เลือดกำเดา ออกจมูก อาเจียนเป็นเลือด บาดแผลสด บาดแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก พิษจากสารเคมี พิษจากการกินยาฆ่าตัวตาย อาหารเป็นพิษ ภาวะท้องเดินรุนแรง ภาวะปวดท้องรุนแรงจากธาตุลม พิษจากแมลงกัดต่อย พิษงู พิษจากสัตว์ทะเล ภาวะหอบหืด อากาศเป็นลม ลมพิษ และภาวะชักจากไข้สูงในเด็ก จึงนำเสนอผลการวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1.1 สมุนไพรที่ใช้ในการห้ามเลือดจากบาดแผล

หมอพื้นบ้านมีประสบการณ์ในการห้ามเลือดจากบาดแผลด้วยสมุนไพรรวม 51 คน และผู้สูงอายุมีประสบการณ์ในการห้ามเลือดจากบาดแผลรวม 32 คน ใช้สมุนไพรหลากหลายมากถึง 47 ชนิด สมุนไพรที่ใช้มากที่สุดคือ ใบสาบเสือ (เสือหมอบ หรือที่จังหวัด ระยอง จันทบุรี ตราด เรียกว่า “ใบเบญจมาศ”) กล่าวคือ มีผู้ใช้ใบสาบเสือน้อยละ 43.37 (36 คนจาก 83 คน) รองลงมาเป็นปูนแดง (ร้อยละ 27.71 หรือ 23 คน) ยาฉุน (ร้อยละ 24.1 หรือ 20 คน) ว่านหางจระเข้ (ร้อยละ 7.23 หรือ 6 คน) และไยแมงมุม (ร้อยละ 6.02 หรือ 5 คน) ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีสมุนไพรอีกหลายชนิดที่สามารถนำมาใช้ในการห้ามเลือดได้ เช่น ยอดใบตองอ่อนๆ ที่ยังมีมันอยู่ เปลือกมังคุด กระเม็ง ขางจากต้นกล้วยหรือกล้วยดิบ ขางบอน ขางต้นแสดขก ขางจากต้นน้ำนมราชสีห์ ใบว่านหอยแครง หัวว่านข้าวสาร พงชูรส เป็นต้น โดยวิธีการรักษาที่ใช้มากที่สุดคือ การนำใบสาบเสือนำมายีกับปูนแดงปะแผลแล้วกดไว้ เพื่อห้ามเลือด ซึ่งสมุนไพรที่นิยมใช้เป็นที่ทำได้ง่ายทั้งใบสาบเสือ ปูนแดง ยาฉุน และว่านหางจระเข้ ยกเว้นไยแมงมุมที่หายากขึ้นทุกวัน แต่ยังพอหาได้ในชนบท วิธีการรักษาอีก

รูปแบบหนึ่งที่มีนิยมนิยมคือ การใช้ยางจากพืชทาแผล ในกรณีที่แผลใหญ่มากหมอมือพื้นบ้านรายหนึ่งให้ใช้หัว
กลิ้งกลางดง เอามาล้างให้สะอาด ผานเป็นชิ้น แปะแผลได้เลย (สุนทร เชาวนะพานิช จ.ปราจีนบุรี) โดยข้อมูลที่ได้
ได้จากการสัมภาษณ์แสดงไว้ในตารางที่ 1 ของภาคผนวก ค

จากการให้ความเห็นและการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิสรุปได้ว่า วิธีการห้ามเลือดจากบาดแผลที่มีความ
ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพของหมอมือพื้นบ้านและผู้สูงอายุมีดังนี้

วิธีที่ 1 ใบสาบเสือ ใช้ใบสาบเสือเพสลาด (ต้องไม่แก่หรืออ่อนเกินไป) 3-4 ใบ ล้างให้สะอาด นำมาขยี้ให้
ซ้าจนมีน้ำออก ปิดแผลที่เลือดออก เมื่อเลือดหยุดก็เอาออก

วิธีที่ 2 ใบสาบเสือผสมปูนแดง ใช้ใบสาบเสือ 3-4 ใบ ล้างให้สะอาด นำมาขยี้ให้ซ้า แล้วใส่ปูนแดงขนาด
เท่าเม็ดถั่วเขียว 2 เม็ด ขยี้ให้เข้ากัน แล้วใส่แผล

วิธีที่ 3 ยาฉุน ใช้ยาฉุนหรือยาสูบแห้งๆ แปะหรือพอกแผลได้เลย สมัยก่อนถ้าถูกมีดบาดเป็นแผลลึก
เลือดไม่หยุดจะใส่ยาฉุนแห้งพอกแผล จะห้ามเลือดไว้ได้

วิธีที่ 4 กระจเม็ง กระจเม็งใช้ได้ทั้งดอกสีเขียวและสีขาว เอามาล้างให้สะอาด ขยี้หรือตำให้ละเอียด แล้ว
แปะแผล เลือดจะหยุดไหลทันที

วิธีที่ 5 ยางกล้วย ใช้ยางกล้วยหดยใส่แผล ยางกล้วยจะได้จากกาบกล้วยอ่อนๆ หรือหน่ออ่อนจะมียาง
หรือปาดกล้วยดิบเอาน้ำมาใส่แผลก็ได้ เลือดจะหยุด

วิธีที่ 6 ไยแมงมุม ใช้ไยแมงมุมที่อยู่ตามฝาบ้านหรือสังกะสี ไยเป็นแผ่นกลมๆ นุ่มๆ สีขาว เอาแผ่นไยมา
แปะแผล

วิธีที่ 7 ยอดใบตองอ่อนๆ ที่ยังมีมัน ใช้ยอดใบตองอ่อนๆ ที่ยังมีมันอยู่ เอามาขยี้ๆ แปะที่แผล หรือเอามา
เคี้ยวแปะแผล ชั่วครู่ (แป๊บเดียว) เลือดก็หยุด

วิธีที่ 7 ยางของพืช ยางพืชที่นิยมนำมาใช้ในการห้ามเลือดมากที่สุด ได้แก่ ยางบอน ยางจากยอดต้นเป้ง
(เด็ดยอดอ่อน แล้วใช้ยางหยอดแผลจะห้ามเลือดและสมานแผลได้) ยางต้นแสยก (นางกวัก) ยางผักบุ้ง ยางจาก
ต้นน้ำนมราชสีห์ ยางตีนตุ๊กตา ยางสบู่ดำ ยางหนุ่มนั่งแท่น นำน้ำมายาหดยใส่แผล เลือดจะหยุดทันที

ตอนที่ 1.2 สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดอาการเลือดกำเดาออกจุมุก

หมอมือพื้นบ้านที่ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการบำบัดอาการเลือดกำเดาออกจุมุกมีจำนวน 27 คน
ส่วนผู้สูงอายุที่ทำการสนทนากลุ่มมีประสบการณ์ในเรื่องนี้ 11 คน ใช้สมุนไพรรวม 20 ชนิด จากการให้
สัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ถ้าอาการไม่รุนแรง จะรักษาอาการเลือดกำเดาออกจุมุก
โดยให้ผู้ป่วยนอนหงายและใช้น้ำแข็งหรือผ้าเย็นโปะหน้าผาก เลือดก็หยุดแล้ว แต่ถ้าอาการรุนแรงหรือเป็น
บ่อยๆ ต้องใช้สมุนไพรรักษาร่วมด้วย โดยสมุนไพรที่ใช้จำแนกเป็นสมุนไพรที่ใช้ภายนอกและสมุนไพรที่ใช้
รับประทาน สมุนไพรที่ใช้ภายนอกที่นิยมนิยมมากที่สุดคือ ใบพลู (ร้อยละ 28.95 หรือ 11 คน) รองลงมาได้แก่ ใบ

สามเสื่อ (ร้อยละ 7.89 หรือ 3 คน) โดยนำมาขยี้แล้วอุดจมูกข้างที่มีเลือดออก ส่วนสมุนไพรที่ใช้รับประทานเพื่อรักษาอาการเลือดกำเดาออกจมูกให้หายขาด ได้แก่ ต้นและรากข้าว ถั่วเขียว ยอดมะขามอ่อนและเถาคัน แก่นฝาง และรากย่านลิเภา วิธีการใช้ส่วนใหญ่นำมาต้มคั้นน้ำ อย่างไรก็ตาม ในการรักษาอาการเลือดกำเดาออกจมูกนี้ หมอพื้นบ้านบางรายก็ยังคงใช้คาถาดับความร้อนควบคู่กับการใช้ความเย็นจากน้ำแข็ง โปะบริเวณหน้าผากด้วย รายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังแสดงในตารางที่ 2 ของภาคผนวก ก

ภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านและผู้สูงอายุในการบำบัดภาวะเลือดกำเดาออก ในการศึกษาครั้งนี้ส่วนใหญ่ แนะนำให้นั่งบนเก้าอี้หรือนอนหัวสูง แล้วใช้น้ำแข็งหรือผ้าชุบน้ำเย็นวางบนหน้าผากและจมูกหรือที่ท้ายทอย ส่วนสมุนไพรที่ใช้มี 2 ประเภท คือ สมุนไพรที่ใช้ภายนอกและสมุนไพรที่ใช้กิน โดยวิธีการบำบัดอาการเลือดกำเดาออกจมูกที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ ตามความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิดังนี้

1. สมุนไพรที่ใช้ภายนอก มักใช้ในกรณีฉุกเฉินเพื่อให้เลือดหยุดก่อน สมุนไพรที่ใช้มีดังนี้

วิธีที่ 1 ไบพลู ใช้ไบพลูขยี้แล้วอุดไว้ในรูจมูกข้างที่มีเลือดกำเดาออก แล้วให้นอนหงาย (พระครูวิโรจน์เมธากรณ์ จ.ระยอง รับรองว่าดีกว่าน้ำแข็ง)

วิธีที่ 2 ไบเลื่อหมอบ ใช้ไบเลื่อหมอบขยี้อุดจมูกข้างที่มีเลือดออกไว้ก็หาย เคยใช้ตอนเด็กๆ ก็หาย

วิธีที่ 3 ผงขุรส ใช้ตำลีสบุน้ำหมาดๆ ชุบผงขุรส อุดจมูกไว้สักพัก เลือดหยุด เคยใช้กับหลานได้ผลดี

วิธีที่ 4 รากไฟลกับปูนแดง ให้เอารากไฟล 1 กำมือ ล้างให้สะอาด ผสมปูนแดงเล็กน้อย ตำให้ละเอียด คั้นเอาแต่น้ำ ค่อยๆ หยอดจมูก ช่วยสมานแผลในจมูก

2. สมุนไพรที่รับประทาน มักใช้ในกรณีที่มีเลือดกำเดาออกบ่อยๆ หรือเมื่อเลือดกำเดาหยุดแล้วก็ให้รับประทานสมุนไพรต่อไปเพื่อให้หายขาด ดังนี้

วิธีที่ 1 ต้นหรือรากข้าว มีวิธีใช้ 2 วิธี ดังนี้

1.1 ต้นข้าวที่ยังไม่ออกรวง ให้ถอนต้นข้าวในนาที่ยังไม่ออกรวงทั้งราก สูงประมาณ 1 คืบ จำนวน 3 ต้น เอามามัด ใส่น้ำครึ่งขัน (2 แก้ว) แล้วต้มน้ำให้เดือด เอาน้ำมาดื่ม ดื่มแทนน้ำ พอยาจัดก็เปลี่ยน ดื่ม 2-3 วันก็หาย

1.2 ต้นพญาข้าว เอาต้นพญาข้าว (ข้าวเหนียวดำ ต้นสีม่วง) ถอนมา 1 กำมือ ตัดเอาส่วนที่เป็นรากมาต้มกับน้ำ ใช้ดื่มแทนน้ำได้เลย ดื่มใหม่ทุกวัน ประมาณ 2-3 วันก็หาย

วิธีที่ 2 ถั่วเขียว ใช้ถั่วเขียวไม่กระเทาะเปลือกต้มน้ำตาลทรายแดง (โบราณต้องตากน้ำค้างไว้ด้วย)

รับประทานเช้า-เย็น ครั้งละถ้วย ถ้วยขนาดไหนก็ได้ รับประทานไปเรื่อยๆ จนกว่าอาการเลือดกำเดาออกจะหายไป

วิธีที่ 3 ยอดมะขามอ่อนและเถาคัน ให้กินยอดมะขามอ่อนก่อน จากนั้นเอาต้นเถาคันทั้งต้น 1 กำมือ ใส่น้ำ 1 แก้ว ต้มเป็นน้ำให้ดื่ม จะหายขาด ไม่เป็นอีก

วิธีที่ 4 แก่นฝาง เอาแก่นฝางต้มโดยให้น้ำออกเป็นสีชมพู ต้มครั้งละครึ่งแก้ว เช้า-เย็น ประมาณ 10 วัน เลือดกำเดาจะหยุด

วิธีที่ 5 รากย่านลิเภา ใช้รากย่านลิเภา 1 กำมือ นำมาล้างให้สะอาด ตำให้ละเอียด คั้นเอาน้ำดื่มเช้า-เย็น ประมาณ 5-10 วัน

ตอนที่ 1.3 สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือด

หมอพื้นบ้านที่ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการบำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือดมีจำนวน 23 คน ส่วนผู้สูงอายุที่ทำการสนทนากลุ่มมีประสบการณ์ในเรื่องนี้เพียงรายเดียว ใช้สมุนไพรรวม 30 ชนิด สมุนไพรที่ใช้มากที่สุดคือ หนุমানประสานกาย (ร้อยละ 16.67 หรือ 4 คน) รองลงมาเป็นว่านกาบหอย (ร้อยละ 12.5 หรือ 3 คน) และขมิ้นชันสด (ร้อยละ 8.33 หรือ 2 คน) นอกจากนั้น ยังมีการใช้สมุนไพรอื่นๆ อีกหลายชนิด เช่น ใบบัวบก ใบปึกแมลงสาบ หงอนไก่ดอกแดง แก่นขອງระอา เปลือกหอยแครง ใบกระดุกไก่ดำ เป็นต้น วิธีการรักษามีทั้งการใช้สมุนไพรเดี่ยว เช่น ใบหนุমানประสานกายตำผสมเหล้า คั้นน้ำดื่ม เป็นต้น และสมุนไพรหลายชนิด เช่น เปล้าน้อย อักคิทวาร ใบสะเดา เสมอภาค บดผง ชงดื่ม เป็นต้น กระจายยาที่นิยมใช้มากที่สุดคือ เหล้าและน้ำชาข้าว (ร้อยละ 12.5 หรือ 3 คน) รายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังแสดงในตารางที่ 3 ของภาคผนวก ก

สมุนไพรที่ใช้บำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือดของหมอพื้นบ้านและผู้สูงอายุ ในการศึกษาครั้งนี้จำแนกเป็น 2 ประเภทตามสาเหตุ คือ สมุนไพรที่ใช้บำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือดจากการถูกทำร้ายร่างกายและสมุนไพรที่ใช้บำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือดจากแผลในกระเพาะอาหาร ซึ่งวิธีการบำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือดที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพตามความเห็นและการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปได้ดังนี้

1. สมุนไพรที่ใช้บำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือดจากการถูกทำร้ายร่างกายหรือซ้ำใน

วิธีที่ 1 ใบหนุমানประสานกาย มีวิธีใช้ 2 วิธี ดังนี้

1.1 เอาใบหนุমানประสานกาย 1 กำมือ มาตำให้ละเอียด ผสมเหล้าขาว 30 ซีซี. คั้นเอาแต่น้ำมาดื่มวันละครั้ง ติดต่อกัน 7 วัน

1.2 เอาใบหนุমানประสานกาย 1 กำมือ มาใส่น้ำพอประมาณ ต้มจนน้ำเดือดนาน 10 นาที ต้มครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้งนาน 7 วัน

วิธีที่ 2 หนุমানประสานกายกับขมิ้นชันหรือขมิ้นอ้อย เอาใบหนุমানประสานกายผสมกับขมิ้นชันหรือขมิ้นอ้อยหั่นเป็นแว่น ในสัดส่วนเท่าๆ กัน ใส่น้ำพอประมาณ ต้มจนน้ำเดือดนาน 10 นาที ต้มครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกัน 7 วัน

วิธีที่ 3 ว่านกาบหอย เอาใบว่านกาบหอย 4-5 ใบ ต้มกับน้ำ 1 ถ้วย เติมน้ำตาลเล็กน้อย ดื่มก่อนอาหาร เช้า-เย็น ติดต่อกัน 7 วัน

วิธีที่ 4 ใบกระดุกไก่อดำ เอาใบกระดุกไก่อดำ 1 กำมือ ตำให้ละเอียด ผสมเหล้า 30 ซีซี. คั้นเอาแต่น้ำมาดื่ม วันละครั้ง ติดต่อกัน 7 วัน

วิธีที่ 5 ใบปึกแมลงสาบ เอาใบปึกแมลงสาบ 7 ใบ ตำคั้นน้ำ ผสมน้ำตาลทรายแดง ๑ ช้อนชา กวนให้เข้ากัน ดื่ม จะหยุดอาเจียน

วิธีที่ 6 เปลือกหอยแครง ใช้เปลือกหอยแครง 5 ฟา เผาไฟจนแดงเลย บดละเอียด ผสมน้ำมะนาว จิบเป็นระยะจนกว่าหาย

2. สมุนไพรที่ใช้บำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือดจากการเป็นแผลในกระเพาะอาหาร สมุนไพรที่ใช้ได้ผลมีดังนี้

วิธีที่ 1 ขมิ้นชันสด โดยเอาขมิ้นชันสด 3 หัว ล้างให้สะอาด ตำให้ละเอียด แล้วใส่สารส้มเท่าปลายนิ้วก้อย เติมหาล้างไปเล็กน้อยพอคั้นน้ำได้ คั้นเอาน้ำให้ดื่มประมาณ 15 ซีซี. ดื่ม 1-2 ครั้งก็หายแล้ว

วิธีที่ 2 กระเม็งสด เอาหญ้ากระเม็งสดๆ นำมาตำให้ละเอียด ผสมน้ำปูนใส ดื่มทุก 4 ชั่วโมง จนกว่าจะไม่อาเจียน

วิธีที่ 3 หญ้าพันกระต่าย เอาหญ้าพันกระต่าย 1 กำมือ มาตำ ผสมเหล้าขาวกับน้ำผึ้งเล็กน้อย คนให้เข้ากัน ดื่มให้หมด

วิธีที่ 4 ใบโปรงฟ้า เอาใบโปรงฟ้า 7 ใบ ตำให้ละเอียด ผสมเหล้าเล็กน้อย คั้นเอาน้ำ ดื่มครั้งเดียว

ตอนที่ 1.4 สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดบาดแผลสด

หมอพื้นบ้านที่มีประสบการณ์ในการใช้สมุนไพรบำบัดแผลสดมี 52 คน และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ในการบำบัดแผลสดมี 21 คน โดยสมุนไพรที่ใช้มี 2 แบบ คือ สมุนไพรล้างแผลและสมุนไพรสมานแผล โดยสมุนไพรที่ใช้ส่วนใหญ่มีรสฝาด สมุนไพรที่นำมาต้มหรือฝนล้างแผลมีหลายชนิด เช่น เปลือกมังคุด (ร้อยละ 12.33 หรือ 9 ราย) เปลือกแค (ร้อยละ 8.22 หรือ 6 ราย) ยอดทับทิม (ร้อยละ 2.74 หรือ 2 ราย) เป็นต้น ส่วนสมุนไพรที่ใช้สมานแผลมีทั้งสมุนไพรสดและน้ำมันสมุนไพร ซึ่งสมุนไพรสดจะนำมาตำให้ละเอียดและพอกแผล สมุนไพรที่ใช้มากที่สุดคือ สาบเสือ (ร้อยละ 19.18 หรือ 14 ราย) รองลงมาเป็นไพล (ร้อยละ 5.48 หรือ 4 ราย) ยาสูบ (ร้อยละ 5.48 หรือ 4 คน) ว่านหางจระเข้ (ร้อยละ 5.48 หรือ 4 ราย) และแปะตำปึงหรือจักรนารายณ์ (ร้อยละ 4.11 หรือ 3 ราย) ตามลำดับ ส่วนน้ำมันสมุนไพรที่ใช้บำบัดแผลสดมักใช้น้ำมันมะพร้าวหรือน้ำมันงา นำมาเข้าด้วยยาสมุนไพร มีหลายสูตร เช่น น้ำมันขโมยจะเข้าสมุนไพรจำพวกบอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย กระเทียมและเกลือ น้ำมันโจระจะเข้าสมุนไพรจำพวกขมิ้นชัน ขมิ้นอ้อย ฟ้าทะลายโจระ กระเทียม เกลือและเหล้า เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ใ้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แสดงไว้ในตารางที่ 4 ภาคผนวก ก

จากการให้ความเห็นและการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิสรุปได้ว่า วิธีการบำบัดแผลสดที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพมีดังนี้

- การล้างแผลให้สะอาด

วิธีที่ 1 เปลือกมังคุด เอาเปลือกมังคุดมาต้มน้ำ แล้วเอาน้ำมาล้างแผล สมุนไพรที่นำมาล้างแผลมักใช้สมุนไพรสด นอกจากเปลือกมังคุดแล้ว ก็อาจใช้เปลือกแค เปลือกต้นมะขามเทศ เอามาต้มแล้วใส่เกลือเล็กน้อย นำมาล้างแผล

วิธีที่ 2 ยอดทับทิม ใช้ยอดทับทิม 7 ยอด กลั่นใจเค็ด นำมาต้มกับน้ำปูนใส แล้วใช้ล้างแผล

วิธีที่ 3 ใบมะขามแฉะ เอาใบมะขามแฉะ มาต้มกับน้ำ ใช้น้ำล้างแผล

วิธีที่ 4 เปลือกสะเดา ใช้เปลือกสะเดา 1 กำมือ ต้มน้ำพอเดือด เอาน้ำมาล้างแผล

- การบำบัดบาดแผลสด

วิธีที่ 1 ใบสาบเสือ ใช้ใบสาบเสือนำมาขยี้ให้เข้าหรือตำให้ละเอียด แล้วนำมาแปะแผล เลือดจะหยุด แผลก็หาย

วิธีที่ 2 ใบสาบเสือ ปูนและยาจุน ใช้ใบสาบเสือ ปูน และยาจุนขยี้ให้เข้ากัน แล้วนำมาปิดแผล

วิธีที่ 3 กระทียม ถ้าเป็นแผลใหม่ๆ เช่น มีบาด เป็นตุ่ม เมื่อล้างแผลสะอาดแล้ว ใช้กระทียมสดๆ 2-3 กลีบล้างให้สะอาด ตำให้ละเอียด เติมน้ำต้มสุก 1 ช้อนชา คนให้เข้ากัน แล้วใช้สำลีชุบน้ำยามาทาแผล (หอมสุใจ เจริญผล จ.กาญจนบุรี)

วิธีที่ 3 พอลสด ใช้หัวพอลสดนำมาล้างให้สะอาด ปอกเปลือก หั่นแล้วตำให้ละเอียด คั้นเอาน้ำมาล้างแผล เอากากพอกแผล ปิดแผลหรือพันแผลให้แน่น ทำแผลเช้า-เย็น หากเป็นแผลที่ฝ่เย็บของหญิงหลังคลอดให้ใช้พอล นำมาตำ ใส่เกลือ และเหล้า คั้นเอาน้ำล้างแผล

วิธีที่ 4 กระทึง เอากระทึงส่วนที่เป็นต้นเหนือดินมา 4-5 ต้น ล้างให้สะอาด หั่นเป็นท่อนๆ ตำให้ละเอียด คั้นเอาแต่น้ำ บีบใส่บาดแผลให้ทั่ว แล้วเอากากที่ตำพอกตลอดปากแผล พันหรือปิดแผลด้วยผ้าสะอาด วันรุ่งขึ้นแผลจะแห้ง แผลไม่อักเสบ ไม่ปวดและไม่มีการบวม ทำแผลด้วยน้ำกระทึงสด และเอากากพอกแผลไว้วันละครั้งจนกว่าแผลจะหายสนิท ห้ามใส่น้ำอื่นลงไป ใช้เฉพาะน้ำจากต้นกระทึงเท่านั้น

วิธีที่ 5 ยางต้นเสยก ใช้ยางต้นเสยกใส่แผล อย่าให้แผลถูกน้ำ จะหายเร็ว (ยางต้นเสยกรับประทานไม่ได้ เพราะเป็นพิษ รับประทานเพียง 3 หยดอาจเสียชีวิตได้)

วิธีที่ 6 ใบหนุมานประสานกาย ใช้ใบหนุมานประสานกาย นำมาเคี้ยวหรือตำให้ละเอียด พอกแผล

วิธีที่ 7 จักรนารายณ์ เอาใบจักรนารายณ์มาล้างให้สะอาด หั่นและตำให้ละเอียด เอามาพอกแผล ใช้ผ้าปิดหรือพันแผลไว้ เพียงวันเดียวแผลก็หายแล้ว จักรนารายณ์ต้องใช้ของแท้ ใบจะกลม ดอกสีเหลืองและใต้ใบมีขน

วิธีที่ 8 น้ำมันมะพร้าว ถ้าเป็นแผลเล็กๆ ใช้น้ำมันมะพร้าวทาก็หาย

วิธีที่ 9 น้ำมันใบหว่า หักด้วยน้ำว่า และเปลือกตะเคียน ใช้ใบหว่าสด หักด้วยน้ำว่า (อยู่ใต้ดิน) เปลือกตะเคียนและกระเทียม ทุกอย่างเสมอกาก กะลือเล็กน้อย นำมาทำให้ละเอียด เกี่ยวกับน้ำมันมะพร้าว เอามาทาแผล แผลจะหายเร็ว และไม่เปื้อนผ้าขาว เรียกว่า “น้ำมันเรียกเนื้อ” (หมอครีမ် โปร่งอากาศ จ.ระยอง)

วิธีที่ 10 น้ำมันไฟลกับขมิ้นชัน ส่วนประกอบมีไฟล 2 กำมือ ขมิ้นชัน 2 กำมือ กระเทียม 1 หัว เกลือตัวผู้ 7 เม็ด น้ำมันมะพร้าวครึ่งลิตร ล้างไฟลและขมิ้นชันให้สะอาด ปอกเปลือก หั่นเป็นแว่นๆ นำน้ำมันมะพร้าวมาเคี่ยว ใส่ไฟล ขมิ้นชัน กระเทียม และเกลือลงไปเคี่ยวจนเหลือง กรองกากออก ใช้ทาแผลเข้า-เย็น โดยล้างแผลให้สะอาดก่อน (หมอสะเทือน ภาคภูมิ จ.กาญจนบุรี)

วิธีที่ 11 น้ำมันโจร วิธีการรักษามี 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ใช้คาถา คาถาที่ใช้คือ ตั้งนะโม 3 จบ เริ่มด้วย "พุทชังปัดคัจฉามิ ชัมมังปัดคัจฉามิ สังฆังปัดคัจฉามิ ปริสุทโท จิหิภาวัง ติมังทาเรหิ อุปาทะโก ปัดจุชะรามิ **ทุติยัมปิ** พุทชังปัดคัจฉามิ ชัมมังปัดคัจฉามิ สังฆังปัดคัจฉามิ ปริสุทโท จิหิภาวัง ติมังทาเรหิ อุปาทะโก ปัดจุชะรามิ **ตติยัมปิ** พุทชังปัดคัจฉามิ ชัมมังปัดคัจฉามิ สังฆังปัดคัจฉามิ ปริสุทโท จิหิภาวัง ติมังทาเรหิ อุปาทะโก ปัดจุชะรามิ" ท่อง 3 จบ

ขั้นตอนที่ 2 ใช้ น้ำมันโจรทา เอาขมิ้นอ้อย 1 หัวใหญ่ หรือ 1 กำมือ ขมิ้นชัน 5 หัวหรือ 1 กำมือ กระเทียม 3 กลีบ (ใช้ป้องกันบาดทะยัก) ฟ้าทะลายโจร 1 กำมือ นำมาหั่น และตำ น้ำมันพืช (อาจเป็นน้ำมันปาล์ม น้ำมันงา น้ำมันมะพร้าว แต่ น้ำมันปาล์มดีที่สุด เพราะกลิ่นหอม ไม่ฉุน ไม่เหม็นหืน) ½ ลิตร นำสมุนไพรมาเคี่ยวในน้ำมันจนเหลือง แล้วใส่เกลือตัวผู้ 3 เม็ด เคี่ยวต่อ ยกลง ทิ้งไว้ให้เย็น กรองกากออก ขณะอุ่นๆ ใส่เหล้า 35 ดีกรี 1/2 เป๊กหรือประมาณ 15 มิลลิลิตร (ฆ่าเชื้อรา เป็นสารกันบูด) นำมาใส่แผลสด แผลจากอุบัติเหตุ ตกจากที่สูง แมลงสัตว์กัดต่อย กระจุกแตกหัก ข้อเคล็ด ปวดฟันได้ (หมอบุญยืน ผ่องแผ้วจ.ลพบุรี)

วิธีที่ 12 น้ำมันขมิ้น สูตรน้ำมันขมิ้นให้ใช้น้ำมันมะพร้าว 300 ซีซี. เคี่ยวด้วยยาบอระเพ็ด 7 ท่อน (ท่อนละ 1 สอก) ขมิ้นอ้อย 7 แว่น กระเทียม 7 กลีบ (หรือถ้าทำมากก็เพิ่มเป็น 7 หัว) เกลือเล็กน้อยจนเหลือง กรองกากออก กรอกใส่ขวดเก็บไว้ น้ำมันนี้ใช้ได้ทั้งแผลสดและแผลเรื้อรัง ไม่ควรทำมาก เพราะถ้าทิ้งไว้นาน ฤทธิ์ยาอาจเสื่อมลง (หมอสุนทร ชูศรี จ.นนทบุรี)

วิธีที่ 13 น้ำมันกำมะถันและกระเทียม ใช้น้ำมันมะพร้าวเคี่ยวเอง 2 ลูก แล้วใส่เครื่องสมุนไพร มีกำมะถันพอประมาณ เกลือตัวผู้ 5 เม็ด กระเทียมโทน 5 ลูก เทียนเหลืองบูชาพระหนักเล่มละ 1 บาท 5 เล่ม ตำด้วยาก่อน แล้วนำมาเคี่ยวในน้ำมันแล้วกรองเอากากออก ใช้ใส่แผลสด (ปทุม แยมเมืองไชย)

ตอนที่ 1.5 สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดบาดแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก

หมอพื้นบ้านที่ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการบำบัดบาดแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก จำนวน 58 คน ส่วนผู้สูงอายุที่ทำการสนทนากลุ่มมีประสบการณ์ในเรื่องนี้ 25 คน ใช้สมุนไพรรวม 27 ชนิด สมุนไพรที่ใช้มากที่สุดคือ เนื้อว่านหางจระเข้ ซึ่งช่วยให้อุ่นและไม่ปวดแสบปวดร้อน (ร้อยละ 51.28 หรือ 40 คน)

สมุนไพรที่ใช้รองลงมาคือ ใบตำลึง (ร้อยละ 6.41 หรือ 5 คน) ใบเสลดพังพอน (ร้อยละ 3.85 หรือ 3 คน) ใบบัวบก (ร้อยละ 2.56 หรือ 2 คน) ใส่ผักเขียวแก่ๆ (ร้อยละ 2.56 หรือ 2 คน) ใบหรือเถารางจืด (ร้อยละ 2.56 หรือ 2 คน) และเมล็ดงาแซ่หน้า (ร้อยละ 2.56 หรือ 2 คน) ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีการใช้สมุนไพรอีกหลายชนิดในการรักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก เช่น ขมิ้นชัน ไพล รางจืด น้ำผึ้ง เป็นต้น นอกจากการบำบัดแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวกด้วยสมุนไพรข้างต้นแล้ว ยังมีการใช้น้ำมันมะพร้าวผสมกับน้ำปูนใส อย่างละเท่าๆ กัน คนให้เข้ากันแล้วนำมาทาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก หรือใช้น้ำมันมะพร้าวกับไข่แดงที่สุกแล้วคนให้เข้ากันใช้ทาแผล หรือทำน้ำมันสมุนไพรที่มีส่วนผสมของไพล ขมิ้น กระเทียม เป็นต้น ใช้รักษาแผลและเก็บไว้ได้นาน นอกจากสมุนไพรดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีการใช้ยาสีฟันและน้ำปลาบำบัดแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก และหมอพื้นบ้านหลายรายใช้ลำดับพืชไฟประกอบในการรักษาด้วย รายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังแสดงในตารางที่ 5 ภาคผนวก ก

จากการให้ความเห็นและการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิสรุปได้ว่า วิธีการบำบัดแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวกที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพมีดังนี้

วิธีที่ 1 ว่านหางจระเข้ เอาว่านหางจระเข้ปอกเปลือกสีเขียวออก ล้างยางสีเหลืองๆ ออกให้หมด ใช้เนื้ออุ่นใส่ๆ ของว่านหางจระเข้ปิดแผล ทำให้ไม่ปวดแสบปวดร้อน ถ้าแผลถูกปองมอเตอร์ไซด์ลวกแล้วใช้ว่านหางจระเข้ทาแผลจะไม่พองและไม่เป็นแผลเป็น

วิธีที่ 2 ใบบัวบก ใช้ใบบัวบกล้างให้สะอาด นำมาตำให้ละเอียด ผสมน้ำเล็กน้อย แล้วคั้นเอาแต่น้ำมาทาแผล ทำให้เย็นดับพิษร้อน

วิธีที่ 3 ว่านมหากาฬ ใช้ว่านมหากาฬ (ใช้ได้ทั้งใบและหัว) ล้างให้สะอาด นำมาตำให้ละเอียด ปิดหรือพอกแผล

วิธีที่ 4 ใบเสลดพังพอน ใช้ใบเสลดพังพอนตัวผู้และตัวเมีย นำมาล้างให้สะอาด ตำให้ละเอียดแล้วพอกแผล

วิธีที่ 5 หลุ่ำน้าดับไฟ ใช้ต้นหลุ่ำน้าดับไฟทั้งต้นทั้งราก ตำให้ละเอียด แล้วเอามาทาแผลจะหายดี

วิธีที่ 6 ใส่ผักเขียวแก่ๆ ใช้ใส่ผักเขียวแก่ๆ โดยเอาผักมาผ่าซีก เอาช้อนขูดใส่ผักออกมาแปะหรือพอกแผล จะไม่ปวดแสบปวดร้อน

วิธีที่ 7 ปูนกับน้ำมันาว เอาปูนกินหมากมาผสมกับน้ำมันาวให้เข้ากัน แล้วทาแผลไฟไหม้

วิธีที่ 8 น้ำมันมะพร้าวกับน้ำปูนใส ใช้น้ำมันมะพร้าวผสมกับน้ำปูนใสในสัดส่วน 1:1 คนให้เข้ากัน ใช้ทาแผลบ่อยๆ

วิธีที่ 9 น้ำมันมะพร้าวกับไข่สุก ใช้น้ำมันมะพร้าวผสมไข่สุก เอาเฉพาะไข่แดง ผสมเหล้าขาว คนให้เข้ากัน นำมาทาแผล

วิธีที่ 10 น้ำมันขมิ้นชันชุปก้อน ทำน้ำมันขมิ้นโดยเอาขมิ้นสด 2 กิโลกรัม น้ำมันพืช 1 กิโลกรัม ทอดจนเกรียม กรองเอาขมิ้นออก ใส่วาสลิน $\frac{1}{2}$ กิโลกรัม เมื่อวาสลินละลาย ยกออกจากเตา ทิ้งไว้ให้อุ่นๆ เติมพิมเสน 50 กรัม (ช่วยกัดฝ้าและหนอง) ไม่ควรใส่ขมิ้นวาสลินกำลังร้อนเพราะพิมเสนจะระเหยหมด เอาผ้าก๊อชที่ฆ่าเชื้อแล้วใส่ลงในกระป๋องสะอาด เทวาสลินใส่ ใช้ทำแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก แผลกดทับและแผลเบาหวานแทน Sulfatulle ที่นำเข้าจากต่างประเทศ

วิธีที่ 11 น้ำมันไพลและรากหญ้า ใช้ยาเย็นๆ ใช้น้ำมันมะพร้าว 1 ขวดแม่โขง ไพลสด 1 กำมือ รากหญ้า 1 กำมือ ข้าวสุกปั้นเป็นแผ่น 1 แผ่น กระจาย 3 กลีบ (ตำใส่ลงไป) ทอดจนเหลืองใส่เกลือเม็ดนิดหน่อย กรองเอากากออก ใส่ขวด เอาไว้ทา

ตอนที่ 1.6 สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดพิษจากสารเคมีทางการเกษตร

หมอพื้นบ้านที่ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการบำบัดพิษจากสารเคมีทางการเกษตรจำนวน 36 คน ส่วนผู้สูงอายุที่ทำการสนทนากลุ่มมีประสบการณ์ในเรื่องนี้เพียง 3 คน ใช้สมุนไพรรวม 21 ชนิด ก่อนใช้สมุนไพรให้อาบน้ำก่อน หรือต้มยาเย็นให้อาบน้ำโดยใช้ใบหมากผู้หมากเมีย ไพล ขมิ้นอ้อยและใบเงินใบทอง จากนั้นจึงใช้สมุนไพรขจัดพิษคือรางจืด ซึ่งรางจืดในภาคกลางที่ใช้ขจัดพิษมี 3 ชนิด คือ รางจืดเถาชนิดดอกม่วง รางจืดต้นชนิดดอกเหลือง (ต้นหึ่งหาย) และว่านรางจืด รางจืดที่นิยมใช้มากที่สุดคือ รางจืดเถาชนิดดอกม่วง (ร้อยละ 74.36 หรือ 29 คน) โดยใช้ได้ทั้งราก เถา ใบและทั้งต้น สมุนไพรที่ใช้รองลงมาคือ รากรางจืดต้นหรือหึ่งหาย (ร้อยละ 15.38 หรือ 6 คน) และหัวว่านรางจืด (ร้อยละ 7.69 หรือ 3 คน) โดยนิยมใช้น้ำชาข้าวเป็นกระสายยา (ร้อยละ 20.51 หรือ 8 ราย) ส่วนน้อยที่ใช้น้ำมะพร้าวเป็นกระสายยา วิธีการรักษามักใช้รางจืดเถาซึ่งใช้ได้ทั้งราก เถา ใบ และทั้งต้น โดยนำมาฝนกับน้ำชาข้าว แล้วนำมาดื่ม หรือตำให้ละเอียด ผสมน้ำชาข้าว หรือน้ำมะพร้าวคั้นเอาแต่น้ำดื่ม อีกวิธีการหนึ่งที่นิยมมากคือนำมาสับและต้มกับน้ำ นำมาดื่มต่างน้ำ ส่วนรางจืดต้นดอกเหลือง (หึ่งหาย) ใช้ใบตำให้ละเอียด ผสมน้ำชาข้าว คั้นน้ำดื่ม ถ้าเป็นหัวว่านรางจืดนำมาตำให้ละเอียด ผสมน้ำไม่มาก คั้นน้ำดื่มหรือเคี้ยวและกลืนสดๆ ก็ได้ สมุนไพรอื่นๆ ที่ใช้กันเฉพาะบุคคลยังมีอีกหลายชนิด เช่น แก่นขອງระอา (พญาปล้องทอง) ใบต้นตาหมื่น แดงไทย ว่านถอนพิษ ปลาไหลเผือก รากมะนาวเปรี้ยว ตำลึง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีสูตรที่ใช้สมุนไพรหลายชนิด เช่น วิธีที่ 1 ใช้ใบรางจืดเถาดอกม่วง ข่าจืดทั้งต้น สารพัดพิษทั้งต้น เสมอภาค เอามาต้มกินต่างน้ำ วิธีที่ 2 ใช้ใบรางจืด กระเม็ง หนุมานประสานกาย อย่างละเท่าๆ กัน ตำให้ละเอียด ผสมน้ำชาข้าว คั้นเอาน้ำดื่ม วันละ 3 มื้อ รวม 2 วัน เป็นต้น อีกวิธีการหนึ่งในการบำบัดพิษที่น่าสนใจ คือ การใช้ยาฝนโดยเป็นยาหมูจากแก่นจิวคำ งาช้าง แก่นจันทน์แดง แก่นจันทน์ขาว แก่นจันทน์หอม เต๋อยไก่อ่า รากรางจืด กระจุกไก่อ่า และกระจุกค้าง ใช้ฝนกับน้ำชาข้าว น้ำมาดื่ม รายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังแสดงในตารางที่ 6 ภาคผนวก ค

จากการให้ความเห็นและการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิสรุปได้ว่า วิธีการบำบัดพิษจากสารเคมีทางการเกษตรที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพมีดังนี้

วิธีที่ 1 รังจืดดอกม่วง ถ้าใช้เถาและใบต้องมีอายุ 2 ปีขึ้นไป แต่ถ้าใช้รากต้องมีอายุ 5 ปีขึ้นไป การใช้มีหลายวิธี ดังนี้

- 1.1 เอาใบรังจืดหรือทั้งต้น 1 กำมือใหญ่ๆ นำมาสับเป็นท่อน ใส่ น้ำท่วมยา นำไปต้มพอเดือด ต้มต่างน้ำ
- 1.2 เอาใบรังจืด 1 กำมือผสมกับน้ำมะพร้าว 1 ลูก บั่นให้ละเอียด นำมาต้ม แล้วหอย
- 1.3 ใช้ใบรังจืด 1 กำมือ โขลกให้ละเอียด เอน้ำหรือ น้ำข้าวข้าวได้ กรองเอาน้ำดื่ม 2 ชั่วโมง ต่อครั้งๆ ละ 1 กำมือ จนกว่าอาการจะดีขึ้น (ราว 2 วันหาย)
- 1.4 ใช้เถารังจืดดอกม่วงฝนกับน้ำข้าวข้าว นำมาต้มต่างน้ำ จนกว่าอาการจะทุเลา
- 1.5 ใช้ใบรังจืดตากแดดให้แห้ง บดเป็นผง รับประทานครั้งละ 1 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง จนกว่าอาการจะทุเลาลง

วิธีที่ 2 ใบรังจืดต้นดอกเหลืองหรือหึ่งหาย เอาใบรังจืดต้น (หึ่งหาย) 1 กำมือ ตำให้ละเอียด ใส่ น้ำข้าวข้าว คั้นเอาแต่น้ำดื่มจนกว่าอาการจะดีขึ้น

วิธีที่ 3 รากรังจืดต้นดอกเหลืองหรือหึ่งหาย เอารากรังจืดต้น (หึ่งหาย) ฝนกับน้ำข้าวข้าวให้ขุ่นๆ ดื่ม จะทำให้อาเจียน ถ่ายและเหงื่อออก ซึ่งจะมีกลิ่นขมออกมาด้วย

วิธีที่ 4 รังจืดกับผัก ในกรณีที่ได้รับพิษปริมาณมาก ให้ดื่มน้ำใบรังจืดดอกม่วงควบคู่กับน้ำผัก (ยาเย็น) ต่างน้ำ จนกว่าอาการจะดีขึ้น

วิธีที่ 5 ใบรังจืดเถาดอกม่วง กระเม็ง และหนุมานประสานกาย เอาใบรังจืดดอกม่วง กระเม็งทั้งต้นและใบหนุมานประสานกาย เสมอภาค นำมาตำให้ละเอียด ผสมน้ำข้าวข้าว คั้นน้ำดื่มวันละ 3 มื้อ รวม 2 วัน

วิธีที่ 6 ใบรังจืดเถาดอกม่วง ข่าจืดทั้งต้น และสารพัดพิษทั้งต้น เอาใบรังจืดเถาดอกม่วง ข่าจืดทั้งต้น และสารพัดพิษทั้งต้น เสมอภาค นำมาสับ แล้วต้มกินต่างน้ำ

ตอนที่ 1.7 สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดผู้ที่กินยาพิษเพื่อฆ่าตัวตาย

หมอพื้นบ้านที่ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการบำบัดผู้ที่กินยาพิษเพื่อฆ่าตัวตาย จำนวน 40 คน ส่วนผู้สูงอายุที่ทำการสนทนากลุ่มมีประสบการณ์ในเรื่องนี้เพียง 3 คน ใช้สมุนไพรรวม 17 ชนิด สมุนไพรที่ใช้มากที่สุดคือ รังจืดเถาดอกม่วง (ร้อยละ 30.23 หรือ 13 คน) น้ำกระสายยาที่ใช้มากที่สุดคือ น้ำข้าวข้าว (ร้อยละ 27.9 หรือ 12 คน) วิธีการรักษาที่ใช้รองลงมาเป็นการให้กินไข่ดิบ (ร้อยละ 23.26 หรือ 10 คน) และดินเหนียวละลายน้ำดื่ม (ร้อยละ 16.28 หรือ 7 คน) ในกรณีที่ไม่มีรังจืดเถาดอกม่วงก็ใช้ใบและเถาหญ้านางเขียวแทนได้ (ร้อยละ 6.98 หรือ 3 คน) นอกจากนั้น ยังมีการใช้สมุนไพรอื่นๆ อีกหลายชนิด เช่น ใบรังจืดต้นหรือหึ่งหาย

แก่นของระอา โดคทะนงขาว โดคทะนงแดง รากย่านางแดง ว่านรางจืด ไข่ ตามด้วยใบช่อยผสมน้ำชาข้าว ฤๅเถา ท้องปลิง กลอยจืด เปลือกต้นมะม่วงหาวแมลงวัน ว่านถอนพิษ รากสลิค เป็นต้น วิธีการใช้รางจืดเถาดอกม่วงจะ คล้ายกับการบำบัดพิษจากสารเคมีทางการเกษตรแต่ความเข้มข้นของสมุนไพรและความถี่ในการรับประทานจะ มากกว่า เช่น คั้นน้ำจากเถาและใบรางจืดให้ได้ 1 แก้วกาแฟ กรอกปาก แล้วกรอกซ้ำทุกชั่วโมงจนกว่าจะฟื้น เป็นต้น รายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังแสดงในตารางที่ 7 ภาคผนวก ก

จากการให้ความเห็นและการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิสรุปได้ว่า วิธีการบำบัดการกินยาพิษเพื่อมาตัวตาย ที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพมี 2 ขั้นตอน ได้แก่ การดูดซับสารพิษด้วยดินหรือไข่ไก่ และการขับพิษ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การดูดซับสารพิษด้วยดินหรือไข่ไก่ ให้เอาดินเหนียวค้ำๆ ผสมน้ำหรือดินโคลนเอามาตี้ม (เพื่อดูดซับพิษและลดความร้อนในร่างกาย) หรือใช้ไข่ไก่ 2 ลูก คนให้เข้ากัน แล้วตี้มเลย ถ้าหมดสติต้องจับ กรอกปาก

ขั้นตอนที่ 2 การขับพิษ ส่วนใหญ่ใช้รางจืดเถาดอกม่วง ย่านางแดงหรือย่านางเขียว ดังนี้

วิธีที่ 1 รางจืดเถาดอกม่วง ใช้ได้ทั้งต้นหรือใช้ใบก็ได้ ความเข้มข้นที่ใช้จะมากกว่าการรักษาผู้ที่ได้รับ สารพิษจากสารเคมีทางการเกษตร ดังนี้

- 1.1 คั้นน้ำจากเถาและใบรางจืดให้ได้ 1 แก้วกาแฟ กรอกปาก แล้วกรอกซ้ำทุกชั่วโมงจนกว่าจะฟื้น
- 1.2 ใช้ใบรางจืดดอกม่วงหรือทั้งต้น 1 กำมือ เอามาตำให้ละเอียด ผสมน้ำชาข้าว คั้นเอาแต่น้ำ กรอกทุก ชั่วโมงจนกว่าจะฟื้น ถ้ารู้สึกตัวให้ตี้มเองจนกว่าอาการจะทุเลาลง
- 1.3 ใช้ใบรางจืด 2 กำมือใหญ่ๆ ผสมน้ำมะพร้าวแก่ 1 ลูก นำมาปั่นให้ละเอียด กรอกหรือตี้มซ้ำได้ทุก ชั่วโมง จนกว่าจะฟื้นหรืออาการทุเลาลง
- 1.4 ใช้รางจืดดอกม่วงทั้งต้น 1 กำมือ นำมาตี้มน้ำให้ผู้ป่วยตี้มครั้งละ 1 แก้ว กรอกหรือตี้มซ้ำได้ทุกชั่วโมง จนกว่าจะฟื้น จากนั้นตี้มครั้งละ 1 แก้ว เช้าและเย็น
- 1.5 ใช้เถารางจืดฝนบนฝาดะมีหลายๆ ครั้ง โดยฝนกับน้ำชาข้าว กรอกหรือตี้มทุกชั่วโมง จนกว่าจะฟื้น หรืออาการทุเลาลง
- 1.6 ใช้ใบรางจืดดอกม่วง 7 ใบ ตำให้ละเอียด ใส่เหล้าขาว คั้นเอาแต่น้ำมาตี้ม 2-3 ครั้งอาการก็จะดีขึ้น

วิธีที่ 2 รากย่านางแดง เอารากย่านางแดงมาฝนกับน้ำชาข้าว 1 ถ้วยชา กรอกหรือตี้มทุกชั่วโมง จนกว่า จะฟื้นหรืออาการทุเลาลง

วิธีที่ 3 ย่านางเขียว เอาย่านางเขียวทั้งเถาและใบมาตี้ม เอาน้ำมากรอกหรือตี้มครั้งละ 1 แก้ว ทุกชั่วโมง จนกว่าจะฟื้นหรืออาการทุเลาลง

ตอนที่ 1.8 สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดภาวะอาหารเป็นพิษ

หมอพื้นบ้านที่ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการบำบัดภาวะอาหารเป็นพิษมีจำนวน 51 คน ส่วนผู้สูงอายุที่ทำการสนทนากลุ่มมีประสบการณ์ในเรื่องนี้เพียง 7 คน ใช้พืชสมุนไพรรวม 36 ชนิด สัตว์วัตถุที่ใช้มีหลายชนิด เช่น เชื้อวุ้น เกรดองเต่า เกรดองแมงดา เป็นต้น สมุนไพรที่ใช้มากที่สุดคือรางจืดเถาออกม่วง (ร้อยละ 51.72 หรือ 30 คน) รองลงมาเป็นใบข่อย (ร้อยละ 10.34 หรือ 6 คน) เห็ดหูหนู (ร้อยละ 6.90 หรือ 4 คน) หัวว่านรางจืด รากโศดทะนงแดง หลู่ฮ้านางเขียวและเถาฮ้านางแดง (เท่ากันคือ ร้อยละ 5.17 หรือ 3 คน) ตามลำดับ นอกจากนั้น ยังมีการใช้สมุนไพรอื่นๆ อีกหลายชนิด เช่น หัวว่านเพชรกลับ รากหรือใบหิ้งหอยใหญ่ หรือรางจืดต้น ว่านขอทองแก (ว่านม้าเหลือง) ปลาไหลเผือก ของระอา (พญาปล้องทอง) ผักบุงนา รากหม่อน เป็นต้น น้ำกระสายยาที่ใช้มากที่สุดคือ น้ำชาข้าว (ร้อยละ 11.10 หรือ 25 คน) ส่วนน้อยที่ใช้สมุนไพรหลายชนิด เช่น ถ้ำมาแมงดาถ้วยให้ใช้โศดทะนงแดง ปลาไหลเผือก พระยาไฟ สัดส่วน 3 : 2 : 1 ผ่นน้ำดื่ม ยาพิศดำแดง ก็ใช้รากหญ้าคา ดันมือด้วน เถาหรือรากหญ้าฮ้านาง รากเท้าขมอม ผ่นกับน้ำชาข้าวดื่ม เป็นต้น วิธีการรักษาภาวะอาหารเป็นพิษขึ้นอยู่กับชนิดของอาหารที่แพ้หรือเป็นพิษ เช่น เห็ด หอย กลอย แมงดาถ้วย เป็นต้น ซึ่งวิธีการใช้มีทั้งการขยอกินสดๆ การทำให้ละเอียดแล้วคั้นน้ำดื่ม การนำมาสับแล้วต้ม 3 เา 1 การผ่นกับน้ำชาข้าว การบดเป็นผงแล้วละลายน้ำดื่ม เป็นต้น รายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังแสดงในตารางที่ 8 ภาคผนวก ก

จากการให้ความเห็นและการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิสรุปได้ว่า วิธีการบำบัดภาวะอาหารเป็นพิษที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพมีดังนี้

1. สมุนไพรที่ใช้บำบัดอาการอาหารเป็นพิษทั่วไป เม่าเห็ด และเม่ากลอย มีดังนี้

วิธีที่ 1 รางจืดดอกม่วง ถ้าใช้เถาและใบต้องมีอายุ 2 ปีขึ้นไป แต่ถ้าใช้รากต้องมีอายุ 5 ปีขึ้นไป มีวิธีใช้หลายวิธี ดังนี้

1.1 เอรางจืดดอกม่วงทั้งใบเพสลาดและเถา 1 กำมือ ถ้าใช้ใบอย่างเดียวก็ประมาณ 7-10 ใบ ล้างให้สะอาด ต้มกับน้ำ 3 แก้ว ต้มให้เหลือ 1 แก้ว แล้วให้ดื่ม 2 ครั้ง ห่างกันครึ่งชั่วโมง

1.2 เาใบรางจืด 1 กำมือ ล้างให้สะอาด แล้วนำมาขยอกินสดๆ หรือทำให้ละเอียด คั้นน้ำดื่มครั้งเดียว ถ้ายังไม่ดีขึ้นซ้ำได้ทุก 2 ชั่วโมง

1.3 เาใบรางจืด 5 ใบ ล้างให้สะอาด ข้าวสาร 1 กำมือ ทำให้ละเอียด ผสมน้ำ 1½ แก้ว คั้นเอาแต่น้ำให้เหลือ 1 แก้ว ดื่ม 2 ครั้ง ห่างกันครึ่งชั่วโมง

1.4 เาใบรางจืด 1 กำมือ ล้างให้สะอาด ผสมน้ำมะพร้าวแก่ๆ ปั่นให้ละเอียด ดื่ม 2 ครั้ง ห่างกันครึ่งชั่วโมง

1.5 เาใบรางจืด 1 กำมือ ล้างให้สะอาด เอามาทำให้ละเอียด ใส่เหล้าขาว ขยอก แล้วกรองเอากากออก ดื่มน้ำ ดื่มซ้ำได้ทุก 2 ชั่วโมง เมื่ออาการจะดีขึ้นให้หยุดดื่ม

1.5 เอารากรางจืดดอกม่วงมาฝนกับน้ำให้ข้นๆ คั้นทีละครึ่งแก้ว คั้นซ้ำทุก 2 ชั่วโมง

วิธีที่ 2 ใบข่อย ใช้ใบข่อย 1 กำมือ ล้างให้สะอาด ข้าวสาร 1 กำมือ ตำให้ละเอียด ผสมน้ำ 1½ แก้ว คั้นเอาแต่น้ำให้เหลือ 1 แก้ว คั้น 2 ครั้ง ห่างกันครึ่งชั่วโมง

วิธีที่ 3 หิงหยาใหญ่หรือรางจืดต้น ใช้ใบหิงหยาหรือรางจืดต้นใบใหญ่ 1 กำมือ ตำกับน้ำข้าวข้าว คั้นน้ำให้คั้นเป็นระยะจนกว่าอาการจะดีขึ้น

วิธีที่ 4 รากย่านางแดง ใช้รากย่านางแดงฝนน้ำหรือน้ำข้าวข้าวให้ข้นๆ คั้นครึ่งละครึ่งแก้ว คั้นซ้ำทุก 2 ชั่วโมง หรือคั้นแทนน้ำได้เลย จนกว่าอาการจะดีขึ้น

วิธีที่ 5 หัวว่านรางจืด ใช้หัวว่านรางจืด 2 ข้อนิ้วมือ (ยาวประมาณหัวขมิ้น) ล้างให้สะอาด กล้วยให้ละเอียด กลั่น แล้วคั้นน้ำตาม

วิธีที่ 6 ผักบุ้งนา นำผักบุ้งนามาต้มใส่น้ำตาลทรายแดง กินบ่อยๆ หรือ ใช้ผักบุ้ง 1 กำมือ ล้างให้สะอาด ข้าวสาร 1 กำมือ ตำให้ละเอียด ผสมน้ำ 1½ แก้ว คั้นเอาแต่น้ำให้เหลือ 1 แก้ว คั้น แก้วคั้น

2. สมุนไพรที่ใช้บำบัดพิษจากแมงดาด้วย

วิธีที่ 1 รางจืดดอกม่วง ใช้รางจืดดอกม่วงที่ความเข้มข้นของยาจะมากกว่า โดยใช้ทั้งเถาและใบรางจืด 2 กำมือ ตำให้ละเอียด คั้นน้ำให้ได้ 1 แก้ว คั้นให้หมด แล้วคั้นซ้ำทุกชั่วโมง

วิธีที่ 2 รากโหนดทะเลแดง รากปลาไหลเผือกและรากพระยาไฟ ใช้รากโหนดทะเลแดง รากปลาไหลเผือก และรากพระยาไฟ สัดส่วน 3 : 2 : 1 ขึ้นอยู่กับอาการของผู้ป่วย ใช้ฝนให้ข้นๆ คั้นเป็นระยะ จนอาการทุเลา

วิธีที่ 3 รากเหมือดคน รากย่านางแดงและรากรางจืด ใช้รากเหมือดคน รากย่านางแดงและรากรางจืด ฝนกับน้ำธรรมดา คั้นครึ่งละครึ่งแก้ว คั้นซ้ำทุก 2 ชั่วโมง จนกว่าอาการจะดีขึ้น ถ้าหารากไม่ได้ให้ใช้แก่นหรือลำต้น

3. สมุนไพรที่ใช้บำบัดลมป่วง (อาเจียนและท้องเดินรุนแรง)

ในกรณีที่มีอาการท้องเดินรุนแรงและมีอาการอาเจียนร่วมด้วย ที่เรียกว่า “ลมป่วง” และอยู่ห่างจากสถานบริการสาธารณสุขมากให้ใช้ว่านเพชรกลับ 1 หัว ล้างให้สะอาด กล้วยให้ละเอียด แล้วกลั่นเลย คั้นน้ำตาม ได้ผลดีมาก

ตอนที่ 1.9 สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดภาวะท้องเดินรุนแรง

หมอพื้นบ้านที่ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการบำบัดภาวะท้องเดินรุนแรงมีจำนวน 65 คน ส่วนผู้สูงอายุที่ทำการสนทนากลุ่มมีประสบการณ์ในเรื่องนี้มี 24 คน ใช้สมุนไพรรวม 53 ชนิด สมุนไพรที่ใช้มากที่สุดคือ ฝรั่ง ซึ่งใช้ได้ทั้งยอด ใบ และลูกอ่อน (ร้อยละ 23.60 หรือ 21 คน) สมุนไพรที่ใช้รองลงมาเป็นเปลือกแค ขาวและแดง (ร้อยละ 15.73 หรือ 14 คน) เปลือกมังคุด (ร้อยละ 14.61 หรือ 13 คน) และทับทิมซึ่งใช้ได้ทั้งใบ และเปลือกลูกทับทิม (ร้อยละ 14.61 หรือ 13 คน) นอกจากนั้น ยังมีการใช้สมุนไพรอื่นๆ อีกหลายชนิด เช่น ใบชาแห้ง กล้วยขี้ขี้ ขมิ้นชัน ใบเทียน เปลือกต้นมะขามเปรี้ยว ไพล ยาหอม (ยาลม) เปลือกต้นมะม่วง ว่านขอกทอง

แก่ (วุ้นฆ่าเชื้อ) เป็นต้น วิธีการใช้สมุนไพรมีทั้งการเคี้ยวกินสดๆ การฝน และการต้มน้ำดื่ม น้ำกระสายยาที่นิยมใช้คือ น้ำปูนใส (ร้อยละ 21.35 หรือ 19 คน) รายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังแสดงในตารางที่ 9 ภาคผนวก ค

จากการให้ความเห็นและการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิสรรูปได้ว่า วิธีการบำบัดอาการท้องเสียรุนแรงที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพมีดังนี้

วิธีที่ 1 ฝรั่ง มีวิธีการใช้หลายวิธี ดังนี้

1.1 ยอดฝรั่ง เด็ดยอดฝรั่งขึ้น 3-7 ยอด ใส่เกลือเล็กน้อย เคี้ยวแล้วกลืนเลย หรือนำยอดฝรั่ง 7 ยอด มาต้มน้ำ โดยต้ม 3 เอา 1 ใส่เกลือเล็กน้อย ดื่มจนหยุดถ่าย

1.2 ใบฝรั่ง ใช้ใบฝรั่งต้มน้ำปูนใส ต้มให้เดือดนานประมาณ 15 นาที เคี้ยวให้แก่ๆ ต้มต่างน้ำ

วิธีที่ 2 เปลือกมังคุด ใช้ได้ทั้งแบบแห้งและสด ดังนี้

2.1 เปลือกมังคุดแห้ง นำมาฝนกับน้ำปูนใสให้ข้นๆ ครั้งด้วยกาแฟ ดื่มทุก 4 ชั่วโมง เมื่อหยุดถ่ายก็เลิกดื่ม

2.2 เปลือกมังคุดสด ใช้ได้ทั้งฝนและต้มน้ำดื่ม ดังนี้

2.2.1 ใช้เปลือกมังคุดสดฝนกับน้ำปูนใสให้ข้นๆ ครั้งด้วยกาแฟ ดื่มทุก 4 ชั่วโมง เมื่อหยุดถ่ายก็เลิกดื่ม

2.2.2 ใช้เปลือกมังคุด 2 ลูก ต้มน้ำ (ต้ม 3 เอา 1) แล้วเอาน้ำมาดื่มครั้งละครึ่งแก้ว พอหยุดถ่ายก็เลิกดื่ม

วิธีที่ 3 เปลือกต้นมะม่วง ใช้เปลือกต้นมะม่วง (พันธุ์ไหนก็ได้ ชูดเอาดำๆออก) 2 ฝ่ามือ ทาปูนแดง (ปูนที่กินกับหมาก) ให้ทั่ว ย่างไฟให้เหลืองกรอบ แช่น้ำ 1 วัน (ประมาณ 1 ลิตรกว่าๆ) แช่ไว้สักพัก คนๆ กินน้ำเรื่อยๆ จนหยุดท้องเดิน ถ้าให้หยุดยา ไม่ควรดื่มต่อเพราะอาจทำให้ท้องผูกได้

วิธีที่ 4 เปลือกทับทิม ใช้ได้ทั้งฝนและต้มน้ำดื่ม ดังนี้

4.1 ใช้เปลือกทับทิมฝนกับปลาละมี ผสมน้ำปูนใส ครั้งด้วยกาแฟ ดื่มทุก 4 ชั่วโมง เมื่อหยุดถ่ายก็เลิกดื่ม

4.2 ใช้เปลือกทับทิม 2 ลูก ต้มน้ำ (ต้ม 3 เอา 1) แล้วเอาน้ำมาดื่มครั้งละครึ่งแก้ว พอหยุดถ่ายก็เลิกดื่ม

วิธีที่ 5 เปลือกแค ใช้ได้ทั้งเปลือกแคแดงและแคขาว ดังนี้

5.1 ใช้เปลือกแคแดง ฝนกับปลาละมี ผสมน้ำปูนใส ครั้งด้วยกาแฟ ดื่มทุก 4 ชั่วโมง เมื่อหยุดถ่ายก็เลิกดื่ม

5.2 ใช้เปลือกแค ถากขึ้น 2 ถากลง 1 ผสมกับน้ำปูนใส ต้มแล้ว เอาน้ำมาดื่ม เมื่อหยุดถ่ายก็เลิกดื่ม

วิธีที่ 6 เปลือกฝิ่นต้น เกสรบัวหลวงขาวและแดง ใช้เปลือกฝิ่นต้น เกสรบัวหลวงขาวและเกสร

บัวหลวงแดงสัดส่วนเสมอภาค ต้มกินต่างน้ำ

วิธีที่ 7 เปลือกฝืนต้น มะตูมอ่อนและเกสรบัวหลวง ใช้เปลือกฝืนต้น มะตูมอ่อน เกสรบัวหลวง (แดงหรือขาวก็ได้) สักส่วนเสมอภาค ต้มกินต่างน้ำ

วิธีที่ 8 ใบชา ใช้ได้ทั้งชงกับน้ำและเคี้ยวกลืนเลย ดังนี้

8.1 เอาใบชามาชงกับน้ำร้อน โดยชงแก้วๆ นำมาดื่มต่างน้ำ เมื่อหยุดถ่ายก็เลิกดื่ม

8.2 เอาใบชามา 1 หยิบมือ ล้างน้ำให้สะอาด เคี้ยวๆ แล้วกลืนเลย ครั้งเดียวก็หาย

วิธีที่ 9 ละมุดดิบ นำละมุดดิบที่ล้างสะอาดแล้ว เคี้ยว กลืนน้ำ แล้วคายกากทิ้ง

วิธีที่ 10 ขมิ้นชัน ให้เอาขมิ้นชันสดที่ล้างสะอาดแล้ว เคี้ยว กลืนน้ำ แล้วคายกากทิ้ง

วิธีที่ 11 ว่านขอทองแกล้ (ว่านม้าเหลือง) ใช้ว่านขอทองแกล้ไม่เกิน 2 ข้อนิ้วมือ (ถ้ากินมากจะออกร้อนหู) เคี้ยวกินสดๆ จะหยุดถ่ายและไม่ปวดท้อง นิยมใช้แก้ท้องเสียจากอาหารเป็นพิษ

วิธีที่ 12 ว่านม้าขาว ใช้ว่านม้าขาว 3 ข้อนิ้วได้ เคี้ยวกินสดๆ จะหยุดถ่ายและไม่ปวดท้อง

วิธีที่ 13 ถั่วฝักยาว ใช้ได้ทั้งเคี้ยวกลืนเลยและบดเป็นผง ดังนี้

13.1 เอาถั่วฝักยาวปอกเปลือก เคี้ยว แล้วกลืนเลย ลูกเดียวก็หยุดถ่ายได้

13.2 เอาถั่วฝักยาวๆ ฝานตากแดด แล้วเอามาบดเป็นผง ชงน้ำ ดื่มครั้งละครึ่งถ้วย พอหยุดถ่ายก็หยุดดื่ม

ตอนที่ 1.10 สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดภาวะปวดท้องรุนแรงจากธาตุลม

หมอพื้นบ้านที่ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการบำบัดอาการปวดท้องรุนแรงจากการเสียดลมของธาตุลม ทำให้มีลมในท้องมากหรือท้องอืด ท้องเฟ้อมีจำนวน 29 คน ส่วนผู้สูงอายุที่ทำการสนทนากลุ่มมีประสบการณ์ในเรื่องนี้เพียง 6 คน ใช้สมุนไพรรวม 30 ชนิด โดยมีทั้งยากินและยาทาบริเวณท้อง สมุนไพรที่ใช้กินมากที่สุดคือ กระจ่างทั้งกระจ่างแดงและกระจ่างขาว (ร้อยละ 22.86 หรือ 8 คน) รองลงมาเป็นข่า (ร้อยละ 14.29 หรือ 5 คน) และขิง (ร้อยละ 11.43 หรือ 4 คน) ตามลำดับ น้ำกระสายยาที่ใช้คือน้ำปูนใสและน้ำชาข้าวและเหล้า (ร้อยละ 8.57 หรือ 3 คน) นอกจากนั้น ยังมีการใช้สมุนไพรอื่นๆ อีกหลายชนิด เช่น กระจ่าง หัวหอม ตะไคร้ ใพล ขมิ้นชัน ขมิ้นขาว รังจืด กระจ่าง บัญชีโลก (เจดทั้งที) ว่านเพชรกลับ หัวว่านจันทร์แดง เป็นต้น ซึ่งยากินมีทั้งการกินยาล้างพิษและยาขับลม ยาล้างพิษมักใช้ใบรางจืดหรือย่านางทั้งต้น ตำผสมน้ำชาข้าวต้ม ส่วนยาขับลมมีทั้งนำมาต้มน้ำดื่ม บดผสมเหล้าดื่ม ฝนกับน้ำชาข้าวต้ม เคี้ยวกินสดๆ และ โขลกคั้นเอาน้ำดื่ม ยากินขับลมที่นิยมใช้อีกรูปแบบหนึ่งเป็นยาสำเร็จรูป คือ ยาธาตุและยาลม ยาธาตุเป็นยาน้ำใช้ดื่มได้เลย ส่วนยาลมจะใช้ชงกับน้ำร้อนดื่ม ซึ่งประกอบด้วยสมุนไพรหลายชนิด ส่วนยาทาบริเวณหน้าท้องมักใช้กับเด็ก โดยบีบน้ำมะกรูดผสมปูนแดง คนให้เข้ากันหรือใช้กระจ่างแดงมาขี้กับปูนแดงแล้วทารอบๆ สะดือและหน้าท้อง บางรายใช้วิธีการกดท้องเพื่อบำบัดอาการปวดท้องจากธาตุลมด้วย รายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังแสดงในตารางที่ 10 ของภาคผนวก ค (ในช่วงที่ทำการสัมภาษณ์ได้เน้นเฉพาะอาการปวดท้องรุนแรงจาก

ธาตุลม ดังนั้นวิธีการรักษาในตารางที่ 10 จึงเป็นการรักษาทั้งอาการปวดท้องจากธาตุลมมาก และปวดท้องจากอาหาร เป็นพิษด้วย)

จากการให้ความเห็นและการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิสรุปได้ว่า วิธีการบำบัดอาการปวดท้องรุนแรงนั้น จะต้องทราบสาเหตุว่าเกิดจากปัญหาใด เพื่อหาวิธีการบำบัดรักษาที่สอดคล้องกับสาเหตุ เช่น ถ้าปวดท้องจาก ภาวะไส้ติ่งอักเสบ ก็จะต้องนำผู้ป่วยส่งโรงพยาบาลเพื่อทำการผ่าตัด เป็นต้น และหากปวดท้องจากมีธาตุลมมาก ก็สามารถใช้สมุนไพรสดเผ็ดร้อนทำการรักษาในเบื้องต้นได้ ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงขอสรุปเฉพาะการบำบัด ภาวะปวดท้องรุนแรงจากธาตุลมที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพเท่านั้น ดังนี้

- ยาขับลมสำหรับผู้ใหญ่และนำมากิน

วิธีที่ 1 ข่า จึงและกระชายสด กรณีปวดท้องรุนแรงให้ใช้ข่าสดขนาด 1 องคุลี (1 ข้อนิ้วหัวแม่มือ) ล้าง ให้สะอาด เคี้ยวกิน วันละ 3-4 ครั้ง ถ้าท้องอืดให้ใช้ขิงต้ม เอน้ำมาดื่ม หรือใช้กระชายทั้งรากและเหง้า 1 กำมือ ใส่น้ำเล็กน้อย บั่นให้ละเอียด คั้นครั้งละครึ่งแก้ว วันละไม่เกิน 2 ครั้ง

วิธีที่ 2 ตะไคร้กับกระเพราแดง เอาตะไคร้กับกระเพราแดงอย่างละ 1 กำมือ ต้มดื่มต่างน้ำ ขับลมได้ดี

วิธีที่ 2 ข่า ตะไคร้ กระชายและขิง เอาข่า ตะไคร้ กระชายและขิง เสมอภาค มาต้มดื่มต่างน้ำ ขับลมได้ดี

วิธีที่ 3 ผิวมะกรูด พริกไทย กระเทียมและกระวาน เอาผิวมะกรูด พริกไทย กระเทียมและกระวานหนัก อย่างละ 5 บาท บดให้ละเอียด ผสมเหล้า คั้น จะหายปวดท้อง

วิธีที่ 4 เนื้อไม้กฤษณา ใช้เนื้อไม้กฤษณา (ไม้หอม) ยาวประมาณ 2-3 นิ้ว กระเทียมและหัวหอมแดง พอประมาณ ต้มดื่มต่างน้ำ อาจมีรสขมบ้าง

วิธีที่ 5 กระเทียมและพริกไทย ใช้กระเทียม 3 กลีบ พริกไทย 3-4 เม็ด เอามาตำผสมเหล้า 30 มล. ดื่ม

วิธีที่ 6 ขมิ้นชันและไพล เอาไพลผสมกับขมิ้นชันสกัดส่วนเสมอภาค โขลกให้ละเอียด คั้นเอาน้ำดื่ม

วิธีที่ 7 รากเจตพังคี เอารากเจตพังคี 1 กำมือ มาล้างให้สะอาด โขลกให้ละเอียด คั้นเอาน้ำดื่ม

วิธีที่ 8 ยาระดู เอาเปลือกอบเชย กระวาน กานพลู ผ่าง แกลเล ข่าต้น เสมอภาค ต้มรวมกัน ต้ม 3 เอา 1 แล้วใส่การบูร (สารกันบูดในตัว) เม่นทอลและน้ำตาลกรวดพอประมาณ คั้น 1 ซ้อนโต๊ะ 3 เวลา หลังอาหาร ยาระดูอยู่ได้ประมาณ 6 เดือนถึง 1 ปี

- ยาขับลมสำหรับเด็กและใช้ทาหน้าท้อง

วิธีที่ 1 กระเพราแดง น้ำมะกรูด ปูนแดงและเหล้า ใช้ใบกระเพราแดง น้ำมะกรูด ปูนแดงเท่าปลายนิ้ว ผสมเหล้าเล็กน้อย ขยี้ให้เข้ากัน แล้วทาบริเวณท้อง หลัง มือและเท้าของเด็ก

วิธีที่ 2 กระเพราแดงกับปูนแดง ใช้ปูนแดงเท่าปลายนิ้วนำมาขยี้กับกระเพราแดง ทารอบๆ สะดือเด็กที่ คลอดใหม่ๆ ดีกว่าทามหาหิงค์

วิธีที่ 3 น้ำมะกรูดกับปูนแดง ใช้ปูนแดงเท่าปลายนิ้ว บีบน้ำมะกรูดใส่ ขยี้ให้เข้ากัน ทารอบๆ สะดือเด็ก

ตอนที่ 1.11 สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดพิษจากแมลงสัตว์กัดต่อย

หมอพื้นบ้านที่ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการบำบัดพิษจากแมลงสัตว์กัดต่อยมีจำนวน 49 คน ส่วนผู้สูงอายุที่ทำการสนทนากลุ่มมีประสบการณ์ในเรื่องนี้มากถึง 21 คน ใช้สมุนไพรรวม 46 ชนิด ส่วนใหญ่เป็นสมุนไพรเดี่ยว สมุนไพรที่ใช้มากที่สุดคือ เสดลพังพอนตัวเมีย (พญาขอ) (ร้อยละ 27.14 หรือ 19 คน) รองลงมาเป็นว่านตะขาบ (ร้อยละ 11.43 หรือ 8 คน) ใบรางจืด (ร้อยละ 7.14 หรือ 5 คน) และข่อยดำ (ร้อยละ 5.71 หรือ 4 คน) ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังมีการใช้สมุนไพรอื่นๆ อีกหลายชนิด เช่น ตะขาบบิน ใบจักรนารายณ์ หอมแดง เขยตาย ว่านหางนาค ว่านหางจรเข้ คำลิ่ง กะปิ ยาหม่อง จี๊ตึงสมุนไพร ปูนแดง หอมแดงผ่าซีก พระเจ้าห้าพระองค์ ฟ้าทะลายโจร เป็นต้น น้ำกระสายยาที่ใช้มากที่สุดคือ เหล้า (ร้อยละ 40 หรือ 28 คน) รองลงมาเป็นน้ำมะนาว (ร้อยละ 15.71 หรือ 11 คน) วิธีการใช้สมุนไพรแยกตามชนิดของแมลงคือ ผึ้ง ต่อ แตนต่อยและมดกัดกับแมงป่องและตะขาบกัด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นยาทาหรือพอกแผล มียากินบ้างในรายที่มีอาการรุนแรง รายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังแสดงในตารางที่ 11 ภาคผนวก ค

จากการให้ความเห็นและการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิสรุปได้ว่า วิธีการบำบัดพิษจากแมลงกัดต่อยที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพจำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่ 1) สมุนไพรที่ใช้บำบัดพิษจากผึ้ง ต่อ แตนต่อยและมดกัด และ 2) พิษจากแมงป่องและตะขาบกัด ดังนี้

- การบำบัดพิษจากผึ้ง ต่อ แตนต่อยและมดกัด ถ้าเป็นผึ้งต่อยต้องดึงเหล็กในขาวๆ ออกก่อน แล้วใช้สมุนไพรรักษา ดังนี้

วิธีที่ 1 ใบเสลดพังพอนตัวเมีย (พญาขอ)

1.1 ใบเสลดพังพอนตัวเมียกับเหล้า เอาใบเสลดพังพอนตัวเมียมา 5-10 ใบ นำมาล้างให้สะอาด ตำให้ละเอียด นำมาผสมเหล้าขาว ทาหรือพอกแผล

1.2 นำเสลดพังพอนตัวเมียสด ใช้ใบเสลดพังพอน 3 กำมือ ล้างให้สะอาด ผึ่งให้แห้ง ไล่ขูด และใส่เหล้าขาวพอท่วมใบเสลดพังพอนตัวเมีย ทิ้งไว้ 7 วัน กรองกากออก เอาน้ำเสลดพังพอนมาเก็บไว้ใช้ได้นานหลายเดือน

วิธีที่ 2 ใบจักรนารายณ์หรือแปะดำปิ้ง เอาใบจักรนารายณ์มา 5-10 ใบ ล้างให้สะอาด ขยี้แล้วแปะแผลหรือตำแล้วนำมาผสมเหล้าขาว นำมาทาหรือพอกแผล ได้ผลดีมาก รักษาพิษได้

วิธีที่ 3 ใบรางจืด เอาใบรางจืดมาตำให้ละเอียด ผสมน้ำเล็กน้อย เอามาทาหรือพอกแผลผึ้ง และแตนต่อยได้ผลดีเช่นกัน ในกรณีที่ได้รับพิษมาก ให้เอาต้นรางจืดดอกขาวมาฝนกับน้ำซาวข้าวให้ผู้ป่วยดื่ม แล้วเอาเสลดพังพอนตัวเมียมาตำให้ละเอียด ผสมเหล้าขาวเล็กน้อย คั้นเอาแต่น้ำ ใช้สำลีชุบน้ำยา นำมาปิดตามรอยที่ถูกต่อย

วิธีที่ 4 ยางต้นแสยกหรือนางกวัก เค็ดต้นแสยก แล้วเอาน้ำย่างขาวๆ มาทาแผลที่ถูกผึ้ง ต่อ แตนต่อย ตะขาบ แมงป่องหรืองูที่ใช้ได้ผล ทาแล้วหายปวด

วิธีที่ 5 หอมแดง เอาหอมแดงมาผ่าซีก แล้วเอาน้ำย่างมาทาก็หาย

วิธีที่ 6 เม็ดมะขามผ่าซีก ใช้เม็ดมะขามผ่าซีกเปะแผล

วิธีที่ 7 น้ำมะนาว เอาน้ำมะนาวทาแผลก็หาย

วิธีที่ 6 ยางมะละกอ ใช้ยางมะละกอทาหรือเปะแผลถูกกัดก็หาย

วิธีที่ 7 มดตะนอย: ปูนแดง ถ้าเป็นมดตะนอยให้เอาปูนแดงกินกับหมากมาทาแผล ก็หาย

วิธีที่ 8 ว่านหางนาคร เมื่อผึ้ง ต่อ แตนต่อยใช้ว่านหางนาครตำให้ละเอียด พอกหรือปิดแผล

วิธีที่ 9 หัวว่านมหากาฬ เอาหัวว่านมหากาฬมาโขลกให้ละเอียด ผสมน้ำข้าวข้าว ถ้าไม่มีให้ผสมกับเหล้า 35 ดีกรี เปะแผลบริเวณที่ถูกกัด

วิธีที่ 10 ใบข่อยดำ ใช้ได้ 2 วิธี ดังนี้

10.1 ใช้พอกแผล ใช้ใบข่อยดำ 6-10 ใบ เอามาขยี้หรือตำให้ละเอียด ผสมเหล้าขาวเล็กน้อย เปะหรือ พอกแผล

10.2 หากได้รับพิษมากใช้ดื่มและพอกแผล ใช้ใบข่อยดำ 1-2 กำมือ เอามาตำให้ละเอียดผสมเหล้าขาว 2 ช้อนโต๊ะ คั้นน้ำดื่ม กากนำมาพอกแผล

- การบำบัดพิษจากแมงป่องและตะขาบกัด ถ้าเป็นแมงป่องต่อยต้องเอาเหล็กไนออกก่อนโดยใช้มีดขูด ก่อนรักษาด้วยสมุนไพร ดังนี้

วิธีที่ 1 ดินตะขาบหรือว่านตะขาบ ใช้ได้ 2 วิธี ดังนี้

1.1 ใช้ดินตะขาบ 4-5 นิ้ว ล้างให้สะอาด ตำให้ละเอียดผสมน้ำมะนาวหรือเหล้าขาว เล็กน้อย นำมา พอกแผล

1.2 เค็ดต้นดินตะขาบหรือใบก็ได้จะมียางออกมา ใช้ยางหยดใส่แผลที่ถูกต่อย ได้ผลดี

วิธีที่ 2 ตะขาบบิน ใช้ตะขาบบิน 5-8 กิ่ง ล้างให้สะอาด นำมาตำให้ละเอียด ผสมเหล้าขาวลงไป เล็กน้อย นำมาพอกแผล ได้ผลดีนัก

วิธีที่ 3 ใบเสลดพังพอนตัวเมีย (พญาขอ) ใช้ใบพญาขอพสลาด (ใบสดกลางแก่กลางอ่อน) มีวิธีใช้ 3 วิธี ดังนี้

3.1 เอาใบพญาขอ 1 กำมือ ล้างให้สะอาด นำมาเคี้ยวแล้วกลืนน้ำที่ได้จากการเคี้ยว จากนั้นเอาใบ พญาขอมาขยี้ให้ซ้ๆ เปะหรือพอกแผล จะระงับอาการปวดและบวมได้ดีมาก

3.2 เอาพญาขอทั้งต้นมาตำ ผสมเหล้าขาว คั้นเอาน้ำดื่มประมาณ ½ แก้ว เอากากพอกแผล พิษจะหายดี

3.3 เอาใบพญาขอ 1 กำมือ มาล้างให้สะอาด ตำให้ละเอียด ใส่เหล้าขาว นำมาพอกแผล

วิธีที่ 4 ยางดันแฉกหรือนางกวัก เค็ดต้นแฉก แล้วเอาน้ำยางขาวๆ มาทาแผลที่ถูกตะขาบ หรือแมงป่อง ต่อย หายปวดแน่นอน

วิธีที่ 5 ปูนแดง เอาปูนแดงกินกับหมากมาป้ายแผลที่ถูกแมงป่อง ตะขาบ หรือมดตะนอยต่ออาการเจ็บปวดจะทุเลาและยุบวม

วิธีที่ 6 ยางมะละกอ เอายางมะละกอสดๆ จากลูกดิบ ทาแผลที่ถูกแมงป่องต่อย จะทำให้ความเจ็บปวดลดลงทันที

วิธีที่ 7 หัวว่านมหากาฬ เอาหัวว่านมหากาฬมาโขลกให้ละเอียด ผสมน้ำชาขาว ถ้าไม่มีให้ผสมกับเหล้า 35 ดีกรี เปะแผลบริเวณที่ถูกกัด

ตอนที่ 1.12 สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดพิษงู

หมอพื้นบ้านที่ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการบำบัดพิษงูมีจำนวน 54 คน ส่วนผู้สูงอายุที่ทำการสนทนากลุ่มมีประสบการณ์ในเรื่องนี้ 15 คน ใช้สมุนไพรรวม 78 ชนิด สมุนไพรที่ใช้มากที่สุดคือ เสดดพังพอน (ร้อยละ 30.43 หรือ 21 คน) รองลงมาเป็นหัวว่านงู (หอมขาว) (ร้อยละ 11.59 หรือ 8 คน) เขยตาย (ร้อยละ 8.70 หรือ 6 คน) ข่อยดำ (ร้อยละ 5.80 หรือ 4 คน) และรากปลาไหลเผือก (ร้อยละ 5.80 หรือ 4 คน) ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีการใช้สมุนไพรอื่นๆ อีกหลายชนิด เช่น โลกทะนงแดง รากต้นตาหมื่น หมากอ่อน ผักเสี้ยนผี ว่านพญาจางอง ท้าวพันดา ใบฟ้าทะลายโจร ว่านลิ้นมังกร เปลือกหรือรากต้นตะคอง ใบพญานาคราช เป็นต้น น้ำกระสายยาที่ใช้มากที่สุดคือ เหล้า (ร้อยละ 47.83 หรือ 33 คน) รองลงมาเป็นน้ำมะนาว (ร้อยละ 27.54 หรือ 19 คน) และน้ำชาขาว (ร้อยละ 13.04 หรือ 9 คน) ตามลำดับ การบำบัดพิษงูแบ่งเป็น 2 กรณี คือ เมื่อถูกงูพิษกัดใหม่ๆ และการบำบัดแผลพิษงูที่อักเสบมากหรือกลายเป็นแผลเรื้อรัง โดยเมื่อถูกงูพิษกัดใหม่ๆ มีวิธีการรักษา 2 ขั้นตอนคือ การเอาเขี้ยวออกและการบำบัดด้วยสมุนไพร ส่วนใหญ่น้ำสมุนไพรมาตำผสมเหล้าหรือน้ำมะนาวคั้นน้ำดื่ม แล้วเอากากพอกแผล ในการสัมภาษณ์ครั้งนี้พบว่า มีหมอพื้นบ้านที่ใช้การรักษาพิษงูโดยใช้คาถาอย่างเดียว 3-4 ราย หลายรายก็ใช้คาถาขับพิษงูร่วมกับสมุนไพร ซึ่งเสมือนเป็นประเพณีในการบำบัดรักษาของหมอ รยละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังแสดงในตารางที่ 12 ภาคผนวก ค

จากการให้ความเห็นและการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิสรุปได้ว่า วิธีการบำบัดพิษงูที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพแบ่งเป็น 2 กรณี คือ เมื่อถูกงูพิษกัดใหม่ๆ และการบำบัดแผลพิษงูที่อักเสบมากหรือกลายเป็นแผลเรื้อรัง ดังนี้

1. งูพิษกัดใหม่ๆ มีวิธีการรักษา 2 ขั้นตอนคือ การเอาเขี้ยวออกและการบำบัดด้วยสมุนไพร ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเอาเขี้ยวออก ในขั้นต้นให้ผู้ป่วยนั่งนิ่งๆ ห้ามดูแผล ห้ามใช้ไฟจี้ ไม่รัดเนื้อแผลแน่นแบบขันชะเนาะ ถ้าเขี้ยวฝังอยู่ให้ใช้กระดาษจุดไฟใส่ขวดปากแคบ เพื่อให้ข้างในเป็นสุญญากาศ จากนั้นเอามารอบปากแผลให้ขวดดูด เขี้ยวจะหลุดออกมาเอง ถ้าไม่ได้ผล ให้ใช้เส้นด้ายคลึงที่บาดแผลก็ได้

ขั้นตอนที่ 2 การบำบัดพิษงูด้วยสมุนไพร ดังนี้

วิธีที่ 1 ใบเสลดพังพอน

- 1.1 เอาใบเสลดพังพอนตัวเมียมา 1 กำมือ ตำให้ละเอียด บีบมะนาว คั้นเอาแต่น้ำคั้น วันละ 4 ครั้ง แล้วนำกากมาพอกแผล ถ้ายาแห้งก็เอาออกทิ้งไป แล้วตำยามาพอกใหม่
- 1.2 เอาใบเสลดพังพอนตัวเมียมา 1 กำมือ ตำให้ละเอียด ผสมเหล้าขาว 1 ซอน โตะ คั้นน้ำคั้น ใช้กากพอกแผล
- 1.3 เอาใบเสลดพังพอนตัวผู้ผสมใบเสลดพังพอนตัวเมียอย่างละ 1 กำมือ ตำให้ละเอียด ผสมเหล้าขาว 1 ซอน โตะ เอาน้ำมาคั้น เอากากมาพอกแผล เคารักษาหายมาแล้ว

วิธีที่ 2 ว่านงู (หอมขาว)

- 2.1 เอาหัวว่านงู (คล้ายหอม หัวสีขาว ใบคล้ายกุยช่าย) 2 หัว นำมาตำให้ละเอียด คั้นน้ำได้ 1 ถ้วยชา คั้นครั้งเดียว ใช้ได้กับงูทุกชนิด เมื่อคั้นแล้วก็หาย
- 2.2 เอาหัวว่านงู 2-3 หัว ล้างให้สะอาด เคี้ยวให้ละเอียดแล้วกลืนเลย อีก 2-3 หัวนำมาตำให้ละเอียดแล้วนำมาพอกแผล
- 2.3 เอาว่านงูทั้งต้น มาตำให้ละเอียด ผสมน้ำมะนาวหรือเหล้าขาว ทั้งคั้นและพอกแผล เคยใช้ได้ผลมาแล้ว

วิธีที่ 3 เขยตาย

- 3.1 ใช้รากเขยตายสดๆ 1 กำ หมากอ่อน 1 กำ เคี้ยวให้แหลก อมเหล้า เคี้ยวผสมแล้วพ่นแผล
- 3.2 ใช้รากเขยตายมาฝนกับเหล้าขาวให้ผู้ป่วยดื่ม และทาแผลที่ถูกงูกัดด้วย
- 3.2 ใช้ใบเขยตายตำให้ละเอียด ผสมเหล้าขาว 1 ซอน โตะ คั้นน้ำคั้นและพอกแผล

วิธีที่ 4 ข่อยดำ

- 4.1 ใช้ใบข่อยดำ 1 กำมือ นำมาตำให้ละเอียด ผสมเหล้าขาว 1 ซอน โตะ คั้นน้ำคั้นทุก 4 ชั่วโมง ใช้กากพอกแผล
- 4.2 ใช้รากข่อยดำมาฝนกับน้ำมะนาวหรือเหล้าขาว ใช้ตำลีสับน้ำสมุนไพรทาแผลที่ถูกงูกัด

วิธีที่ 5 รากต้นตาหมื่น มี 2 วิธี ดังนี้

- 5.1 ใช้รากต้นตาหมื่นฝนกับน้ำชาขาว คั้น และใช้ตำลีสับ นำมาปิดแผล ใช้ได้กับพิษงูทุกชนิด ยกเว้นงูจงอาง
- 5.2 ใช้รากต้นตาหมื่นสดๆ 1 กำ หมากอ่อน 1 กำ เคี้ยวให้แหลก อมเหล้าเคี้ยวผสม แล้วพ่นแผล

วิธีที่ 6 ต้นเถาคันแดง เอาเถาคันแดง 10 ใบ ตำให้ละเอียด คั้นน้ำคั้น และพอกแผล

วิธีที่ 7 ต้นลิ้นมังกร ใช้ทั้งต้นพร้อมเหง้า ต่ำให้ละเอียด ใส่น้ำมะนาว นำมาพอกแผลที่ถูกงูกัด และคั้นน้ำดื่มประมาณ 30 ซีซี. (1 ถัง) เข้า กลางวัน เย็น คนที่ปวดแผลมาก กินครึ่งชั่วโมงก็หายปวด ได้ผลดี

วิธีที่ 8 ว่านพญานาคราช เอาแก่นใบพญานาคราชสดๆ 2 องคุลี ถ่านหุงข้าวเท่าเม็ดถั่วลิสง สารส้ม 1 องคุลี (ถ้าไม่มีใช้น้ำส้ม อสร.ประมาณ 10 ซีซี.) นำมาตำให้ละเอียด เติมห่อผ้าขาว 1 ถัง (30 ซีซี.) คั้นเอาน้ำมาดื่ม แล้วเอากากมาพอกแผล แล้วนำผ้าสะอาดมาพันไว้ ผู้ป่วยที่หมดสติไปแล้วราว 20 นาทีก็จะฟื้น ทำซ้ำอีก 3 ครั้งทุก 2 ชั่วโมง

2. การบำบัดแผลพิษงูที่อักเสบมากหรือกลายเป็นแผลเรื้อรัง ในกรณีที่มีแผลอักเสบมากหรือแผลที่มีเนื้อเน่าตายลุกลามมากขึ้นเรื่อยๆ มีวิธีการบำบัดดังนี้

วิธีที่ 1 น้ำจากต้นกล้วยน้ำว้า ถ้ามีแผลเน่าจากงูกะปะกัด ให้ใช้น้ำจากต้นกล้วยน้ำว้า โดยตัดต้นกล้วยน้ำว้าหัวท้าย แล้วเอาแก้วรอง ดื่ม 3-4 ครั้ง ก็เบาแล้ว จากนั้นเอาน้ำต้นกล้วยน้ำว้ามาทาแผลและดื่มด้วย ทุกเช้าและเย็น แผลจะค่อยๆ หาย

วิธีที่ 2 เปลือกต้นนุ่นกับดินประสิว ถ้าถูกงูกะปะหรือกะปะไฟ งูผ้าขี้ริ้ว หรืองูชายธงกัด ทำให้เนื้อเน่าพอกนี้เมื่อแก้พิษแล้วต้องใช้เปลือกต้นนุ่นกับดินประสิว ต่ำให้ละเอียด คั้นเอาน้ำให้ดื่ม แล้วเอากากพอกแผล แผลจะไม่อักเสบหรือเป็นเนื้อเน่าตาย (หมอประคองทรัพย์ ชาญเชิดศักดิ์ จ.นนทบุรี)

วิธีที่ 3 เปลือกอินทรี ถ้าแผลเน่า เจ็บ มีน้ำเหลือง ใช้เปลือกอินทรี (ฝาคม) แช่น้ำอุ่น นำมาทาแผลทุกวัน แผลจะหาย

ตอนที่ 1.13 สมุนไพรที่ใช้บำบัดพิษจากสัตว์ทะเล

หมอพื้นบ้านที่ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการบำบัดพิษจากสัตว์ทะเลมีจำนวน 23 คน ส่วนผู้สูงอายุที่ทำการสนทนากลุ่มมีประสบการณ์ในเรื่องนี้เพียง 4 คน ใช้สมุนไพรรวม 18 ชนิด สมุนไพรที่ใช้มากที่สุดคือ ผักนึ่งทะเล (ร้อยละ 37.04 หรือ 10 คน) รองลงมาเป็นน้ำมะนาว (ร้อยละ 22.22 หรือ 6 คน) ผักนึ่งขันธ์ (ร้อยละ 14.81 หรือ 4 คน) และรางจืด (ร้อยละ 14.81 หรือ 4 คน) นอกจากนั้น ยังมีการใช้สมุนไพรอื่นๆ อีกหลายชนิด เช่น ใบคนที่เขมา ใบคนที่สอ เสดคพังพอนตัวผู้และตัวเมีย โลดทะนงแดง น้ำส้มสายชู เป็นต้น น้ำกระสายยาที่ใช้มากที่สุดคือ เหล้าและน้ำข้าวข้าว (ร้อยละ 11.11 หรือ 3 คน เท่ากัน) วิธีการรักษาจำแนกตามชนิดของสัตว์ทะเลคือถูกแมงกระพรุนไฟ หนามเม่นทะเลดำและปลาตา โดยส่วนใหญ่จะใช้สมุนไพรมาทาหรือโปะแผล รายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังแสดงในตารางที่ 13 ภาคผนวก ค

จากการให้ความเห็นและการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิสรรพได้ว่า วิธีการบำบัดพิษจากสัตว์ทะเลที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพมีดังนี้

1. สมุนไพรที่ใช้บำบัดพิษจากแมงกระพรุนไฟ วิธีการบำบัดพิษแมงกระพรุนไฟขั้นต้นคือ เมื่อรู้ตัวว่าถูกพิษจากแมงกระพรุนต้องขึ้นจากน้ำทะเลโดยเร็ว แล้วล้างผิวหนังที่ถูกพิษด้วยน้ำทะเลทันที (หลีกเลี่ยงการใช้น้ำจืด

เพราะน้ำจืดจะไปกระตุ้นพิษให้กระจายมากขึ้น) ริดเซดล์ของแมงกระพรุนด้วยของมีคมบางๆ เท่าที่หาได้ หรือ อาจใช้ทรายขาวๆ สะอาดๆ ภูเขาๆ ก็ได้ หรือใช้ผ้าเช็ดออกก็ได้ จากนั้นบำบัดพิษจากแมงกระพรุนไฟต่อด้วย สมุนไพร ดังนี้

วิธีที่ 1 ผักบุ้งทะเล ใช้เถาผักบุ้งทะเลทั้งเถา หรือ 10-15 ใบ เลือกใบเพสลาด นำมาล้างด้วยน้ำฝน เอาทรายที่ติดกับผักบุ้งออก นำมาขยี้พอมีน้ำออกก็พอกแผลเลย ต้องเปลี่ยนยาทุกชั่วโมง ถ้าภายใน 3 ชั่วโมงยังไม่ดีขึ้น ให้เอารากผักบุ้งทะเลมาตำให้ละเอียด ใส่เหล้าขาวลงไป ใช้สาคนและขยี้ให้เข้ากัน ตักใส่ถ้วย แล้วใช้ยาในถ้วยมาทาแผลบ่อย ห้ามเกาแผล

วิธีที่ 2 ผักบุ้งขัน ใช้ผักบุ้งขันแทนผักบุ้งทะเลก็ได้ ใช้วิธีการเช่นเดียวกัน

วิธีที่ 3 น้ำมะนาวหรือน้ำส้มสายชู ถ้าไม่มีผักบุ้งทะเลและผักบุ้งขัน ให้ใช้น้ำมะนาวหรือน้ำส้มสายชูใส่แผล จะทำให้พิษลดลง

วิธีที่ 4 ใบคนทีสอทะเล ใช้ใบคนทีสอทะเล 1 กำมือ นำมาขยี้หรือตำให้ละเอียด เจือน้ำเล็กน้อย แล้วนำมาพอกแผล จะหายปวดภายใน 20 นาที

วิธีที่ 5 เสดคพังพอน ใช้เสดคพังพอนทั้งตัวเมียและตัวผู้อย่างละ 1 กำมือ ตำให้ละเอียด ผสมเหล้าขาวคั้นน้ำดื่ม กากนำมาพอกแผล

วิธีที่ 6 น้ำมะนาวกับเม็ดมะขามผ่าซีก ใช้น้ำมะนาวทาแผล แล้วเอาเม็ดมะขามผ่าซีกแปะแผลเพื่อดูดพิษ เมื่อพิษหมดเม็ดมะขามจะหลุดออกมาเอง

2. สมุนไพรที่ใช้บำบัดพิษเม่นทะเล เมื่อถูกหนามของเม่นทะเลตำจะเอาออกยากมาก เพราะหนามของเม่นทะเลเปราะและหักง่าย จึงควรทำให้หนามนั้นย่อยสลายลงในเนื้อเร็วที่สุด เนื่องจากหนามของเม่นทะเลประกอบด้วยสารที่เป็น โปรตีน สามารถถูกย่อยสลายได้ในเนื้อของคนเราหมดภายใน 24 ชั่วโมง วิธีการบำบัดพิษจากเม่นทะเลตำมีดังนี้

วิธีที่ 1 น้ำมะนาว ใช้ข้อนทุบหนามเม่นทะเลที่ฝังอยู่ในเนื้อให้ละเอียด แล้วบีบน้ำมะนาวลงไปเพื่อแผลหนามของเม่นทะเลจะละลายไปเอง

วิธีที่ 2 น้ำส้มสายชู ทุบแผลที่หนามเม่นทะเลคาอยู่ให้ละเอียด แล้วเอาน้ำส้มสายชูใส่แผลให้หนามละลายจะไม่แสบ รวด 1-2 วันก็หาย

3. สมุนไพรที่ใช้บำบัดแผลปลาแทงหรือตำ วิธีการบำบัดแผลที่ถูกปลาตำด้วยสมุนไพรมีดังนี้

วิธีที่ 1 น้ำมะนาว ใช้น้ำมะนาวบีบใส่แผล ไม่นานก็หายปวด

วิธีที่ 2 น้ำส้มสายชู ใช้น้ำส้มสายชูแปะแผลที่ถูกปลากระเบนตำ เมื่อหายปวดแล้วเอาน้ำส้มสายชูออก

วิธีที่ 3 พริก เอาพริกมา 5-7 เม็ด ตำให้ละเอียด แปะแผลปลาถูกทะเลตำจะหายปวดภายใน 5-10 นาที

วิธีที่ 4 ใบแพงพวย เอาใบแพงพวย 1 กำมือ มาล้างให้สะอาดแล้วตำให้ละเอียด ปิดบริเวณแผลที่ถูกปลา มีพิษแทงหรือตำ ปิดไว้ยาให้หลุด จนกว่าจะหายปวดดีแล้วจึงเอาออก

วิธีที่ 5 ใบเสลดพังพอนตัวผู้ เอาใบเสลดพังพอนตัวผู้ 1 กำมือ มาล้างให้สะอาดแล้วตำให้ละเอียด ปิด บริเวณแผลที่ถูกปลา มีพิษแทงหรือตำ

วิธีที่ 6 ยาสูบ เอายาสูบมาผสมกับน้ำ ปิดแผลที่ถูกปลาถูกที่มตำ ก็หายปวด

ตอนที่ 1.14 สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดภาวะหอบหืด

หมอพื้นบ้านที่ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการบำบัดภาวะหอบหืดมีจำนวน 33 คน ส่วนผู้สูงอายุที่ทำการสนทนากลุ่มมีประสบการณ์ในเรื่องนี้ 15 คน ใช้สมุนไพรรวม 35 ชนิด สมุนไพรที่ใช้มากที่สุดคือ หนุমানประสานกาย (ร้อยละ 20.83 หรือ 10 คน) รองลงมาได้แก่ ดอกปีบ (ร้อยละ 6.25 หรือ 3 คน) นอกจากนั้น ยังมีการใช้สมุนไพรอื่นๆ อีกหลายชนิด เช่น ตำแยแมว ลูกบวบขม เสนียด เหงือกปลาหมอ ว่านม้าทอง ต้นครอบครัววาล ลูกหูก้าได้ใบ เป็นต้น การบำบัดภาวะหอบหืดมีทั้งการใช้สมุนไพรเดี่ยว เช่น การกินใน หนุমানประสานกายสด เป็นต้น และการใช้สมุนไพรหลายชนิด เช่น โคลงตะนงแดงกับต้นตำแยแมวต้มน้ำดื่ม เป็นต้น โดยกระสายยาที่ใช้มากที่สุดคือ เหล้า (ร้อยละ 12.5 หรือ 6 คน) นอกจากยากินแล้วยังมีการใช้ดอกปีบ ดอกและใบลำโพงมาวนสูบเพื่อขยายหลอดลมอีกด้วย นอกจากนั้นหมอพื้นบ้านบางรายใช้วิธีการนวดคลาย เส้นท้องและหัวใจ หรือกดใต้ลิ้นปี่ซ้ายและขวาให้ดานลมออกด้วย รายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังแสดงในตารางที่ 14 ภาคผนวก ค

จากการให้ความเห็นและการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิสรุปได้ว่า วิธีการบำบัดภาวะหอบหืดที่ปลอดภัย และมีประสิทธิภาพมีดังนี้

วิธีที่ 1 ใบหนุমানประสานกาย มีการใช้ 4 วิธีดังนี้

- 1.1 ใช้ใบหนุমানประสานกาย 1 กำมือ ล้างให้สะอาด กินสด
- 1.2 ใช้ใบหนุমানประสานกาย 1-2 กำมือ โขลกละเอียด คั้นน้ำดื่ม 1 ถ้วยแก้วเล็กๆ ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน เย็น กินเรื่อยๆ หายขาด
- 1.3 ใช้ใบหนุমানประสานกายตากแห้ง บดเป็นผง ชงน้ำร้อนกิน 3 เวลา ก่อนอาหาร
- 1.4 ใช้ใบหนุমানประสานกาย 1 กำมือ ต้มใส่น้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน ดื่ม วันละ 3 ครั้งก่อนอาหาร จะช่วยอาการหอบทุเลาลง

วิธีที่ 2 ดอกปีบ มีการใช้ 2 วิธีดังนี้

- 2.1 เอาดอกปีบตากแห้งมาวนสูบเหมือนสูบบุหรี จะหยุดหอบ
- 2.2 เอาดอกปีบตากแดดแห้ง 1 กำมือ ต้มกับน้ำ ดื่มครั้งละ ¼ แก้ววันละ 3-4 ครั้ง กินไปเรื่อยๆ จนกว่าจะหาย

วิธีที่ 3 ใบลำโพง ใช้ใบลำโพงหรือดอกลำโพง (มะเขือบัว) ตากแห้ง มวนยาสูบวันละ 2-3 ครั้ง จะดีขึ้น แต่ไม่หายขาด สูบ 2-3 วันต้องหยุดพักก่อน

วิธีที่ 4 ใบหนุมาณประสานกาย ครอบจักรวาล 1 กำมือ ต้มกับน้ำ พอเดือดดี (ยาออก) กินน้ำยาครั้งละ 1 แก้วกาแฟ กินเรื่อยๆ จนกว่าจะหายหอบ

ตอนที่ 1.15 สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดอาการเป็นลม

หมอพื้นบ้านที่ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการบำบัดอาการเป็นลมมีจำนวน 21 คน ส่วนผู้สูงอายุที่ทำกรสนทนากลุ่มมีประสบการณ์ในเรื่องนี้เพียง 7 คน ใช้สมุนไพรรวม 10 ชนิด ส่วนใหญ่บำบัดอาการเป็นลมด้วยการนวดและกดจุด (ร้อยละ 42.85 หรือ 12 คน) ควบคู่กับการดมยาดม (ร้อยละ 21.43 หรือ 6 คน) และให้กินยาลมหรือยาหอม (ร้อยละ 28.57 หรือ 8 คน) สมุนไพรที่ใช้มากที่สุดคือ รังและตัวมดแดง (ร้อยละ 10.71 หรือ 3 คน) รองลงมาเป็นผิวมะกรูด (ร้อยละ 7.14 หรือ 2 คน) นอกจากนั้น ยังมีการใช้สมุนไพรอื่นๆ อีกหลายชนิด เช่น พริกชี้หนู กระเทียม ไพล กระชาย เป็นต้น วิธีการบำบัดอาการเป็นลมมักจัดทำให้อ่อนหงาย ขยายเสื้อผ้า ให้คมน้ำมันจากผิวมะกรูด ยาดมหรือดมรังและตัวมดแดงขี้ กดจุดใต้จมูก และนวดในตำแหน่งต่างๆ เมื่อฟื้นแล้วก็ให้ดื่มยาลมหรือยาหอมละลายน้ำอุ่น อีกวิธีการหนึ่งซึ่งชาวจังหวัดเพชรบุรีใช้กันในสมัยโบราณ คือ นำหัวหอมแดงมาตำให้ละเอียดจนเป็นน้ำ ใช้หลอดดูดน้ำหัวหอม แล้วเป่าเข้าจมูกผู้ป่วย สักครู่ก็ฟื้น รายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังแสดงในตารางที่ 15 ภาคผนวก ก

จากการให้ความเห็นและการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิสรุปได้ว่า วิธีการบำบัดอาการเป็นลมที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพมีดังนี้

วิธีที่ 1 รังและตัวมดแดง เอาทั้งรังและตัวมดแดงมาขี้ ให้ดมหรือโปะจมูก ได้ผลดี

วิธีที่ 2 ผิวมะกรูด ใช้มะกรูดคลีงผิวให้ขี้มีกลิ่นหอมเอามาให้ดมก็ได้

วิธีที่ 3 น้ำหัวหอมแดงเป่าจมูก ใช้หัวหอมแดงตำให้ละเอียดจนเป็นน้ำ ใช้หลอดดูดน้ำหัวหอม แล้วเป่าเข้าจมูกผู้ป่วย สักครู่ก็หาย

วิธีที่ 4 จัดทำนอน ดมยาดมและให้ยาหอม จัดให้ผู้ป่วยนอนหงาย ขยายเสื้อผ้า ระบายอากาศโดยใช้พัดหรือพัดลม ดมยาดมหรือผิวมะกรูด เมื่อฟื้นให้ยาหอมอินทจักร

วิธีที่ 5 ดมพิมเสนน้ำและกดจุด ให้ยาดม โดยให้ผู้ป่วยนอนคอชันและกดจุดกึ่งกลางใต้จมูกให้ผู้ป่วยรู้สึกเจ็บและนวดจุดง่ามนิ้วมือทั้งสองข้าง

โดยสรุป การบำบัดผู้ที่เป็ลมหมดสติให้นวดทำนอนหงาย ขยายเสื้อผ้าให้หลวม ระบายอากาศให้โปร่งสบาย ดมผิวมะกรูดหรือดมยาดม ถ้าอยู่ในป่าก็ใช้รังและตัวมดแดงขี้ให้ดม อาจเป่าจมูกด้วยน้ำหอมแดง ถ้ายังไม่ฟื้นให้นวดกดจุดใต้ร่องจมูก และง่ามนิ้วระหว่างนิ้วชี้กับนิ้วหัวแม่มือ เมื่อฟื้นก็ให้ดื่มยาหอมอินทจักร เพื่อให้ออกฤทธิ์เร็ว

ตอนที่ 1.16 สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดลมพิษ

หมอพื้นบ้านที่ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการบำบัดลมพิษจำนวน 46 คน ส่วนผู้สูงอายุที่ทำการสนทนากลุ่มมีประสบการณ์ในเรื่องนี้ 13 คน ใช้สมุนไพรรวม 27 ชนิด สมุนไพรที่ใช้มากที่สุดคือ ใบพลู (ร้อยละ 59.32 หรือ 35 คน) รองลงมาได้แก่ หัวข่าแก่ (ร้อยละ 22.03 หรือ 13 คน) และใบตำลึงตัวผู้ (ร้อยละ 13.56 หรือ 8 คน) นอกจากนั้น ยังมีการใช้สมุนไพรอื่นๆ อีกหลายชนิด เช่น ใบรางจืด เสดดพังพอน ใบว่าน มหาภาพ ใบหมากผู้หมากเมีย เป็นต้น วิธีการบำบัดลมพิษมีทั้งการนำสมุนไพรมาทาบริเวณที่เป็นผื่น การต้ม น้ำอาบ การรมควัน และการนำสมุนไพรมากินด้วยวิธีการต่างๆ การบำบัดผื่นลมพิษที่นิยมใช้มากที่สุดคือ การนำใบพลูมาตำให้ละเอียด ผสมเหล้า แล้วนำมาทาผิวหนังที่เป็นผื่น ถ้าไม่มีใบพลูก็ใช้หัวข่าแก่ๆ หรือใบตำลึงตัวผู้ หรือใบเสลดพังพอนตัวเมียแทนก็ได้ และอาจต้มสมุนไพรอาบร่วมด้วยโดยเอาใบหมากผู้หมากเมีย ต้มอาบ ในกรณีที่มีอาการคันควรใช้ใบลำมะงาต้มน้ำอาบ แก้อาการคันได้ดี นอกจากนั้น ยังมีการรมควันที่ผิวหนังโดยใช้จากมุงหลังคาเก่าๆ เผาไฟเอาควันรมคนที่เป็นลมพิษ และการนำสมุนไพรมากินด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ต้มน้ำคั้นจากข่าแก่ๆ ตำผสมเหล้า น้ำต้มใบหมากผู้หมากเมีย น้ำข่าตาแดง น้ำต้มใบรางจืด ผ่นรากส้มป่อย กับรากมะเฒ่าคั้น เป็นต้น หมอพื้นบ้านบางรายใช้คาถาดับพิษลมประกอบด้วย รายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังแสดงในตารางที่ 16 ภาคผนวก ค

จากการให้ความเห็นและการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิสรุปได้ว่า วิธีการบำบัดลมพิษชนิดผื่นของหมอพื้นบ้านและผู้สูงอายุที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพในการศึกษาครั้งนี้ มีทั้งการบำบัดโดยการนำสมุนไพรมาทาผื่นลมพิษ การต้มอาบ และการกิน ดังนี้

1. การบำบัดโดยการทาผื่นลมพิษ

วิธีที่ 1 ใบพลูกับเหล้า ใช้ใบพลูตำให้ละเอียด ผสมกับเหล้าขาว นำมาทาผื่นลมพิษ วิธีนี้เป็นวิธีที่นิยมใช้มากที่สุด วิธีนี้อาจผสมข้าวสารด้วยก็ได้

วิธีที่ 2 หัวข่าแก่กับเหล้า ใช้หัวข่าแก่ๆ นำมาทุบหรือตำให้ละเอียด แ่งหรือผสมกับเหล้าขาว ทาผื่นลมพิษบ่อยๆ ผื่นจะยุบและหายคัน

วิธีที่ 3 ใบตำลึงตัวผู้

3.1 นำใบตำลึงมาขยี้ ผสมกับดินสอพองเล็กน้อย เอามาทาผื่นลมพิษ

3.2 นำใบตำลึงมาผสมข้าวสารแช่น้ำ นำมาตำให้ละเอียดแล้วจะเหมือนแป้ง เอามาทาผื่นลมพิษ

3.3 นำใบตำลึงมาตำให้ละเอียดผสมกับเหล้าขาว ทาผื่นบ่อยๆ จะหายคันและยุบ

วิธีที่ 4 ใบรางจืด ใช้ใบรางจืด 5 ใบ ตำให้ละเอียด ใส่ดินสอพอง 3 เม็ด และเหล้าขาว คนให้เข้ากันดี นำมาทาผื่นลมพิษบ่อยๆ จะหายคันและผื่นยุบ ควบคู่กับการกินด้วย

วิธีที่ 5 ไบเสลดฟังพอนตัวเมีย เอาไบเสลดฟังพอนตัวเมียมาตำผสมกับน้ำข้าวข้าวหรือเหล้า มาทาพื้น
ลมพิษ

2. การบำบัดโดยการต้มอาบ

วิธีที่ 1 ไบหมากผู้หมากเมีย เอาไบหมากผู้หมากเมีย 7 ไบ ต้มอาบ 3 วัน ใช้ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่

วิธีที่ 2 ไบสำมะงาต้มอาบ ถ้าเป็นลมพิษทั้งตัว ใช้ไบสำมะงา (มักขึ้นริมทะเล) เอามาต้มน้ำอาบแก้คันได้ดี
มาก แล้วใช้ดินสอพองผสมน้ำมะนาวทาพื้นลมพิษบ่อยๆ ก็ได้ผลดี ควรกินยาถอนพิษคือฟ้าทะลายโจรเอามาต้มน้ำดื่มด้วย

วิธีที่ 3 ไบส้มป่อยและไบมะเฒ่า นำไบส้มป่อยและไบมะเฒ่า เสมอภาค มาต้มน้ำอาบ

วิธีที่ 4 คนทีสอทะเลและอื่นๆ ต้มอาบ ใช้คนทีสอทะเล ไบปอทะเล ไบหนุมานนั่งแทน หมากผู้หมากเมีย
ไบนางแย้ม ไบเงินไบทอง ไบมะขาม ไบส้มป่อย มัดรวมกัน ต้มอาบ (หม้อเดียวต้มได้ 3 ครั้ง)

วิธีที่ 5 ไบเปล้า ไบมะขามและอื่นๆ ต้มอาบ ใช้ไบเปล้า ไบมะขาม ไบส้มป่อย และรังมดรี ต้มอาบ

3. การบำบัดโดยการกิน

วิธีที่ 1 หัวข่าแก่ นำเอาหัวข่าแก่ๆ 1 หัว ตำผสมเหล้า 30 ซีซี. ดื่ม

วิธีที่ 2 ไบหมากผู้หมากเมีย เอาไบหมากผู้หมากเมีย 7 ไบ ต้มกิน 3 วัน ควบคู่กับการใช้ยา

วิธีที่ 3 หัวข่าแดง เอาหัวข่าแดงมาหั่น ตำให้ละเอียด ชงน้ำร้อนกิน

วิธีที่ 4 รากส้มป่อยกับรากมะเฒ่า นำรากส้มป่อยและรากมะเฒ่า เสมอภาคมาฝนกิน

วิธีที่ 5 ไบรางจืด ในกรณีที่เป็นพื้นลมพิษจากการแพ้อาหาร ให้ใช้ไบรางจืด 1 กำมือ ตำผสมน้ำข้าวข้าว
คั้นน้ำดื่ม ทุก 2-3 ชั่วโมง

ตอนที่ 1.17 สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดภาวะชักจากไข้สูงในเด็ก

หมอพื้นบ้านที่ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการบำบัดภาวะชักจากไข้สูงในเด็กมีจำนวน 18 คน ส่วน
ผู้สูงอายุที่ทำการสนทนากลุ่มมีประสบการณ์ในเรื่องนี้เพียง 7 คน ใช้สมุนไพรรวม 11 ชนิด สมุนไพรที่ใช้มาก
ที่สุดคือ หัวหอมแดง (ร้อยละ 44 หรือ 11 คน) รองลงมาได้แก่ ไบสระระแห่น (ร้อยละ 8 หรือ 2 คน) นอกจากนั้น
ยังมีการใช้สมุนไพรอื่นๆ อีก เช่น รากเข็มดอกขาว กาฝากมะรุ้ม เป็นต้น น้ำกระสายยาที่ใช้มากที่สุดคือ เหล้า
(ร้อยละ 24 หรือ 6 คน) และน้ำมะนาว (ร้อยละ 16 หรือ 4 คน) วิธีการบำบัดอาการชักขณะเด็กมีไข้สูงที่นิยมมาก
ที่สุดคือ การนำหอมแดงมาเคี้ยว แล้วพ่นที่ศีรษะและขาเด็ก โดยไม่ให้ถูกบริเวณใบหน้าหรือนำหัวหอมแดงมา
ทุบแล้วนำมาพอกศีรษะเด็กก็ได้ นอกจากนั้นยังมีการให้ยาากินโดยใช้ยอดสระระแห่นผสมน้ำร้อนและเหล้า
เล็กน้อย หรือใช้รากเข็มดอกขาวฝนผสมน้ำข้าวข้าว เมื่อหยุดชักในเด็กเล็กให้ดื่มน้ำดื่มหญ้าหมอน้อย และใน
เด็กโตให้ดื่มน้ำดื่มต้นจี่ครอกแทนน้ำ 3 วัน เพื่อให้เลือดลมไหลเวียนดี รายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการ
สัมภาษณ์ดังแสดงในตารางที่ 17 ภาคผนวก ค

จากการให้ความเห็นและการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิสรุปได้ว่า วิธีการบำบัดอาการขณะชักจากไข้สูง ในเด็กที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพมีดังนี้

วิธีที่ 1 หัวหอมแดงปั่น ใช้หัวหอมแดงเดี่ยว ปั่นหัวและขา เวลาพ่นอย่าให้ถูกหน้า

วิธีที่ 2 หัวหอมแดงพอก ใช้หัวหอมแดงนำมาทุบหรือโขลกพอแหลก นำมาพอกศีรษะเด็ก

วิธีที่ 2 หอมแดงกับใบสะระแหน่ เอาหัวหอมแดงกับใบสะระแหน่มาตำให้ละเอียด ผสมเหล้า แล้วพอก กระทบ่อมเด็ก

เมื่อหยุดชัก

ในเด็กเล็ก (อายุ 1-9 ปี) ใช้หญ้าหอมน้อย 3 ยอด ต้มดื่มแทนน้ำ 3 วัน

ในเด็กโต (อายุ 10-13 ปี) ใช้ต้นจี่ครอก 3 กำมือ ต้มดื่มแทนน้ำ 3 วัน

ตอนที่ 2 การจัดทำคู่มือสมุนไพรภาคกลางที่ใช้ในการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพ

การจัดทำคู่มือสมุนไพรภาคกลางที่ใช้ในการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพมีขั้นตอนดังนี้

2.1 กลั่นกรองวิธีการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ คณะผู้วิจัยร่วมกัน พิจารณากลั่นกรองวิธีการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพตามความคิดเห็นและการ วิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 17 ปัญหา

2.2 จัดทำเป็นคู่มือที่เป็นรูปเล่มสมบูรณ์ คณะผู้วิจัยนำเนื้อหาสาระที่ได้จากสัมภาษณ์หมอพื้นบ้านและ การสนทนากลุ่มกับผู้สูงอายุมาจัดทำเป็น “คู่มือสมุนไพรภาคกลางที่ใช้ในการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพ” รวม 17 ปัญหา ได้แก่

1. สมุนไพรที่ใช้ในการห้ามเลือดจากบาดแผล
2. สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดบาดแผลสด
3. สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดบาดแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก
4. สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดพิษจากสารเคมี
5. สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดผู้ที่กินยาพิษฆ่าตัวตาย
6. สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดภาวะอาหารเป็นพิษ
7. สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดภาวะท้องเดินรุนแรง
8. สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดภาวะปวดท้องรุนแรงจากธาตุลม
9. สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดพิษจากแมลงกัดต่อย
10. สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดพิษงู
11. สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดพิษจากสัตว์ทะเล

12. สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือด
13. สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดภาวะหอบหืด
14. สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดอาการเป็นลม
15. สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดลมพิษ
16. สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดอาการชักจากไข้สูงในเด็ก
17. สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดอาการเลือดกำเดาออกจมูก

โดยมีการปูพื้นฐานความรู้ในเรื่องที่ 1 คือ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพก่อนเข้าสู่เนื้อหาเกี่ยวกับสมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินเฉพาะแต่ละกรณี ทั้งนี้ในรายละเอียดของเนื้อหาสาระของแต่ละเรื่องประกอบด้วยความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาวะฉุกเฉิน อาการและอาการแสดงและสมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินเรื่องนั้น

2.3 ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคู่มือ นำคู่มือที่จัดทำเสร็จเรียบร้อยแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 6 ท่านที่ทำการวิพากษ์ข้อมูลที่รวบรวมมาได้ เพื่อให้ข้อเสนอแนะอีกครั้งและแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

2.4 จัดทำเป็นรูปเล่มและมีภาพประกอบ ผู้วิจัยจัดทำคู่มือให้เป็นรูปเล่มที่สมบูรณ์ กระทบัดและมีการพิมพ์สมุนไพรประกอบ ดังแสดงในภาคผนวก ข

ตอนที่ 3 ผลการใช้คู่มือสมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคกลาง

ในการศึกษาผลการใช้คู่มือสมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคกลางใช้กระบวนการ 2 ขั้นตอน คือ การเตรียมการและดำเนินการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและอสม. และการประเมินผลการอบรม ดังนี้

ตอนที่ 3.1 การเตรียมการและการดำเนินการฝึกอบรม

1. คณะผู้วิจัยทำจดหมายถึงสาธารณสุขอำเภอปากเกร็ด เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการคัดเลือกเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ในอำเภอปากเกร็ดมาเข้ารับการอบรมเรื่อง “สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพของภาคกลาง” โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 15 แห่งๆ ละ 1 คน และอาสาสมัครสาธารณสุขจากตำบลต่างๆ รวม 85 คน โดยจัดการอบรมในวันที่ 9 สิงหาคม 2554 เวลา 9.00-16.00 น. ณ อาคารสัมมนา 2 ห้อง 145

2. ขั้นตอนในการอบรมบุคลากรสาธารณสุขและอสม. การอบรมในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

2.1 ลงทะเบียนและรับเอกสาร ผู้เข้ารับการอบรมลงทะเบียน พร้อมทั้งรับกระเป๋าเอกสาร “คู่มือสมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคกลาง” และปากกา

2.2 ประเมินผลตนเองก่อนการอบรม ผู้เข้าอบรมทำแบบประเมินผลตนเองก่อนอบรมจำนวน 15 ข้อ ใช้เวลา 15 นาที (ดังแสดงในภาคผนวก ฉ) แล้วเก็บแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียน

2.3 แนะนำวิทยากรและผู้เข้าอบรม คณะผู้วิจัย เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และตัวแทนอสม. แนะนำตัว เพื่อให้คุ้นเคยและมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

2.4 ดำเนินการอบรม ในการอบรมมีทั้ง“คู่มือสมุนไพรมะเขือเทศที่ใช้ในการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคกลาง” ประกอบกับการบรรยายโดยใช้ Power Point และการสาธิตวิธีการปรุงยาสมุนไพรมะเขือเทศที่ใช้ในภาวะฉุกเฉิน พร้อมทั้งนำสมุนไพรมะเขือเทศมาแสดงไว้หลังห้องที่จัดการอบรมเพื่อให้ผู้เข้าอบรมรู้จักสมุนไพรมะเขือเทศและจำได้ เมื่อบรรยายครบทั้ง 17 ปัญหาแล้ว ก็เปิดโอกาสให้ซักถามปัญหา

2.5 แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ เมื่อตอบปัญหาแล้วก็เปิดโอกาสให้ผู้เข้าอบรม แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกันประมาณ 30 นาที

2.6 ประเมินผลตนเองหลังการอบรม ผู้เข้าอบรมทำแบบประเมินผลตนเองหลังการอบรม (ดังแสดงในภาคผนวก จ) จำนวน 15 ข้อ ประมาณ 15 นาที

2.7 แจกกล้าสมุนไพรมะเขือเทศ คณะผู้วิจัยแจกกล้าสมุนไพรมะเขือเทศรวม 30 ชนิด แก่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทั้ง 15 แห่ง

2.8 ปิดการอบรม คณะผู้วิจัยขอบคุณผู้เข้ารับการอบรมพร้อมถ่ายภาพร่วมกันไว้เป็นที่ระลึก (ภาพการดำเนินการอบรมแสดงในภาคผนวก ช)

ตอนที่ 3.2 การประเมินผลการอบรมโดยใช้คู่มือสมุนไพรมะเขือเทศที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินฯ

การประเมินผลการฝึกอบรมแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การประเมินความรู้ที่ได้จากการอบรมและการประเมินความพึงพอใจในการอบรม ดังนี้

3.2.1 การประเมินความรู้ที่ได้จากการอบรม เมื่อผู้เข้าอบรมลงทะเบียนเรียบร้อยแล้ว ทำการประเมินผลตนเองเกี่ยวกับสมุนไพรมะเขือเทศที่ใช้ในการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพก่อนการอบรม ซึ่งพบว่าผู้เข้าอบรมได้คะแนนเฉลี่ย 5.8 คะแนน ($\bar{X} = 5.8, S.D. = 2.2$) โดยมีคะแนนต่ำสุด 2 คะแนน และคะแนนสูงสุด 8 คะแนนจากคะแนนเต็ม 15 คะแนน ซึ่งจัดว่ามีความรู้ในเรื่องนี้ในระดับปานกลาง (0-5 คะแนนจัดอยู่ในระดับไม่ดี 5-10 คะแนนจัดอยู่ในระดับปานกลาง 10-15 คะแนน จัดอยู่ในระดับดี) เมื่อผ่านการอบรมแล้ว ผู้เข้าอบรมตอบแบบประเมินตนเองหลังการอบรมได้คะแนนเฉลี่ย 12.0 คะแนน ($\bar{X} = 12.0, S.D. = 2.0$) โดยมีคะแนนต่ำสุด 10 คะแนนและคะแนนสูงสุด 14 คะแนน ซึ่งจัดได้ว่าผู้เข้าอบรมมีความรู้หลังการอบรมในระดับดี และเมื่อทดสอบความแตกต่างของความรู้ก่อนและหลังการอบรมโดยใช้สถิติ paired t-test พบว่า ความรู้ภายหลังการอบรมแตกต่างจากก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) ดังแสดงในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรมือที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินฯ ก่อนและหลังการอบรม และผลการวิเคราะห์ความแตกต่างโดยใช้สถิติ paired t-test

คะแนนการอบรม	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	t	p
● ก่อนการอบรม	5.8	2.2	5.146	0.000
● หลังการอบรม	12.0	2.0		

3.2.2 การประเมินความพึงพอใจในการอบรม แบ่งการประเมินเป็น 3 ด้าน คือ ความ พึงพอใจ ด้านเนื้อหาความพึงพอใจด้านวิทยากรบรรยาย และความพึงพอใจด้านสถานที่ อาหาร และสิ่งอำนวยความสะดวก ดังนี้

1) ความพึงพอใจด้านเนื้อหา ผู้เข้าอบรมพึงพอใจในเนื้อหาสาระของการอบรมเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X} = 4.32$, S.D.= 0.65) โดยความพึงพอใจเรียงตามลำดับจากมากมาน้อย ได้แก่ คู่มือสมุนไพรรักษาโรคกลางที่ใช้ในการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพ ($\bar{X} = 4.40$, S.D.= 0.587) ความรู้ที่ได้รับเพิ่มขึ้น ($\bar{X} = 4.36$, S.D.= 0.56) และ ความพึงพอใจในความเหมาะสมของเวลากับเนื้อหาสาระ ($\bar{X} = 4.18$, S.D.= 0.63)

2) ความพึงพอใจด้านวิทยากรบรรยาย ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในวิทยากรบรรยายเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.33$, S.D.= 0.55) โดยความพึงพอใจเรียงตามลำดับจากมากมาน้อย ได้แก่ ความรู้ ความสามารถของวิทยากรบรรยาย ($\bar{X} = 4.51$, S.D.= 0.528) ความสามารถในการนำเสนอและถ่ายทอดเนื้อหา ($\bar{X} = 4.44$, S.D.= 0.55) และการบริหารเวลาในการอบรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.16$, S.D.= 0.63)

3) ความพึงพอใจด้านสถานที่ อาหาร และสิ่งอำนวยความสะดวก ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในห้องประชุม แสง เสียงในห้องประชุมและสื่อ สไลด์ทัศน์ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.39$, 4.20 และ 4.16 คะแนน ตามลำดับ) ในขณะที่ความพึงพอใจในอาหารกลางวันและอาหารว่างโดยค่าเฉลี่ยก็อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$ และ 4.13 คะแนน ตามลำดับ) เช่นเดียวกับความพึงพอใจในการอำนวยความสะดวกและการบริการของเจ้าหน้าที่ที่อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$ และ 4.47 คะแนน ตามลำดับ) เช่นกัน

4) ความพึงพอใจต่อการอบรมโดยภาพรวม ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในการอบรมครั้งนี้โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.31$, S.D.= 0.70) (ดังแสดงในตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 ผลการประเมินความพึงพอใจในการอบรมเรื่อง สมุนไพรภาคกลางที่ใช้ในการบำบัดภาวะ
 นุกลินทางสุขภาพ (n=80)

ลำดับ	หัวข้อในการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
	ความพึงพอใจในเนื้อหา	4.32	0.65	มาก
1	คู่มือสมุนไพรภาคกลางฯ	4.40	0.58	มาก
2	ความรู้ที่ได้รับเพิ่มขึ้น	4.36	0.56	มาก
3	ประโยชน์ในการนำไปใช้	4.32	0.65	มาก
4	ความเหมาะสมของเวลากับเนื้อหาสาระ	4.18	0.63	มาก
	ความพึงพอใจในวิทยากรที่บรรยาย	4.33	0.55	มาก
1	ความรู้ความสามารถเหมาะสมกับหัวข้อที่อบรม	4.51	0.53	มาก
2	ความสามารถในการนำเสนอและถ่ายทอดเนื้อหา	4.44	0.55	มาก
3	การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและซักถาม	4.26	0.65	มาก
4	ความชัดเจนในการตอบคำถามและตรงประเด็น	4.25	0.65	มาก
5	การบริหารเวลาในการอบรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้	4.16	0.63	มาก
	ความพึงพอใจในด้านสถานที่ อาหารและ สิ่งอำนวยความสะดวก	4.27	0.628	มาก
1	สภาพทั่วไปของห้องประชุม	4.39	0.63	มาก
2	แสง เสียงในห้องประชุม	4.20	0.72	มาก
3	สื่อโสตทัศน	4.16	0.65	มาก
4	อาหารกลางวัน: อร่อย สะอาด มีประโยชน์ สะดวก	4.09	0.68	มาก
5	อาหารว่าง: อร่อย มีประโยชน์	4.13	0.72	มาก
6	การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่	4.45	0.53	มาก
7	ความพึงพอใจในการบริการของเจ้าหน้าที่	4.47	0.55	มาก
	ความพึงพอใจในการอบรมครั้งนี้โดยรวม	4.31	0.70	มาก

3.2.3 ข้อเสนอแนะในการอบรม

ผู้เข้าอบรมมีข้อเสนอแนะในการอบรมครั้งนี้อย่างต่อไปนี้

- 1) ขอให้มีการบรรยายสัก 2 วัน เพื่อจะได้จำสมุนไพรมีที่แสดงได้ เพราะสมุนไพรมีที่ใช้จำยาก (1 คน)
- 2) ขอให้เจ้าหน้าที่มีสว.ลงตามชุมชนไปจัดอบรมชาวบ้านแต่ละตำบล เพื่อให้ชาวบ้านที่มีสมุนไพรมีอยู่

แล้วรู้วิธีการใช้สมุนไพรมี (3 คน)

3) ต้องการให้มีการอบรมสมุนไพรมีแบบนี้อีก ถ้าจะให้มีความรู้มากขึ้น อยากให้สาธิตวิธีการทำยาสามัญประจำบ้านสัก 1-2 อย่าง (1 คน)

4) เป็นความรู้ที่ดี มีประโยชน์มากที่สุด อะไรที่ไม่เคยรู้ก็ได้รู้ (2 คน)

5) อยากให้มีการให้ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรมี เพราะได้รับความรู้ดีมาก ปกติจะไม่ค่อยได้รู้จักสมุนไพรมีเท่าไร (2 คน)

6) การอบรมครั้งนี้ได้รับความรู้จากสรรพคุณของสมุนไพรมี และได้รู้จักสมุนไพรมีอีกหลายชนิด ได้รับความรู้จากการนำสมุนไพรมีไปใช้อย่างมาก ควรจัดอบรมบ่อยๆ เพื่อให้หัดสม. ได้รับความรู้เพิ่มมากขึ้น และเอาไปใช้ในการดูแลประชาชนในชีวิตประจำวันได้ (3 คน)

7) อยากให้มีการอบรมบ่อยๆ ได้รับความรู้ดีมาก (4 คน)

8) อยากให้มีตัวอย่างสมุนไพรมีให้มากกว่านี้ (1 คน)

กล่าวโดยสรุปในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า ภูมิปัญญาในการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพโดยใช้สมุนไพรมีในภาคกลางส่วนใหญ่ได้มาจากกลุ่มหมอพื้นบ้าน ซึ่งมักชำนาญในการรักษาเฉพาะโรคใดโรคหนึ่ง และขั้นตอนในการรักษามักมีการใช้ศาสตร์ร่วมกับการใช้สมุนไพรมีด้วยเสมอ และวิธีการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพโดยใช้สมุนไพรมีที่ผู้ทรงคุณวุฒิคัดสรรแล้วว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ นั้น เมื่อนำมาจัดทำเป็นคู่มือสมุนไพรมีที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคกลาง และใช้ในการอบรมเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและอส. พร้อมแสดงสมุนไพรมีสดประกอบในการอบรม ทำให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรมีที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในภาวะฉุกเฉินได้ดีขึ้น โดยความรู้ภายหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งผู้เข้าอบรมสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในดูแลสุขภาพประชาชนเมื่อเกิดภาวะฉุกเฉินก่อนก่อนนำส่งโรงพยาบาลได้เป็นอย่างดี และผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในการอบรมครั้งนี้ในระดับมาก และต้องการให้จัดอบรมบ่อยๆ โดยเพิ่มระยะเวลาให้มากขึ้น